

Αύγουστος 1900 — Φεβρουάριος 1901 — Τόμος Β΄.

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΑΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ



*Λογία
442*

Διευθυντής : Γ. ΒΩΚΟΣ

ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ

ΟΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΡΧΙΑ ★ ΥΠΟ Γ. ΒΩΚΟΥ.

Πῶς ἔπρεπε τάχα νὰ συμβολισθῇ ἀπὸ τὴν τέχνην τὸ νεογέννητον τέρας ποῦ ὑπὸ ἓνα ψευδὲς σύνθημα ἐκδικήσεως ἐξαμολῶει εἰς τὸν κόσμον τὸν ἄδικον ὄλεθρον; Αὐτὸ ποῦ δὲν χτυπᾷ μόνον αὐτοκράτορας καὶ βασιλεῖς—καὶ ὦ φρίκη! τόσο τυφλωμένο καὶ σ' αὐτὸ ποῦ τὰ θύματά του ἦταν πάντα στὰ τελευταῖα χρόνια ὅ,τι εἰ ἡγεμονικοὶ θρόνοι τῆς Εὐρώπης εἶχαν νὰ δείξουν ὠραιότερον καὶ τιμιώτερον ἂν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ σύγκρισις εἰς ἐποχὴν ὅπου οἱ εὐρωπαῖοι μονάρχαι ὅπου δὲν ὄρωσιν ἐξ ἀγαθῆς πρωτοβουλίας εἶνε ἀπλᾶ, ἀδιάφορα καὶ ἀνεύθυνα εἰδωλα—ἀλλ' ἀδιάκριτα καὶ ἀξεχώριστα ἐπιβουλεύεται τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν.

Ἡ χώρα τῶν ἀνθέων, τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τῆς τέχνης φαίνεται νὰ τοῦ ὀνει τὰς ἀσυμβολιστοὺς ἀκόμα ὀπλὰς του· κάτω ἀπὸ τὸν γελαστόν ἥλιο τῆς εὐρήκε τρόπον νὰ μορφώσῃ τὸ ἀπαίσιον, τὸ κατηραμένο καὶ ἀσύλληπτον σχῆμα του, νὰ πλάσῃ τὰ ἐρεβώδη συνθήματά του καὶ μυστηριώδες καὶ ἄγνωστον καὶ ἀφανὲς καὶ πάντοτε πληθυνόμενον εἰς ὁμοιώματα τρόμου καὶ ἐξαπλωνόμενον εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τῆς γῆς νὰ ἐμφανίζεται μὲ τὴν ἀπρόσπτον ὀρυμὴν θυέλλης καὶ τὸ ἀκαριαῖον κτύπημα τοῦ κερκνουῦ. Χθὲς τὸ θῆμα ἦταν ἓνας ἀγαθὸς πολίτης, ἓνας πρόεδρος Δημοκρατίας, καὶ πάλιν μία βασίλισσα, μία ἄκακος καὶ ἀβλαβὴς ὑπαρξίς καὶ φοικαλέα ἐξίσου διάμεσα ἄγνωστοὶ ἄνθρωποι, ἀμέριμοι διαβάται, καὶ σήμερον ἓνας βασιλεὺς ἢ ὠρχία προσωποποιήσις τῆς ἐλευθερίας πατρίδος καὶ αὐριον ποῖον ἤξέυρει ποῖος θὰ εἶνε αὐριον. Τὸ ἀναρχικὸν τέρας ἔλλοχεύει παντοῦ τῆς γῆς· ἡ συνωμοτικὴ σπειρα ἔχει τὸν ἀποκρυφώτερον ὄρκον καὶ τὰ ὄργανα τῶν ἐγκληματικῶν ἐκτελέσεων πεθαίνουν συναποφέροντα εἰς τὸν τάφον τὸ μυστικὸν τους. Καὶ πρᾶγμα παράδοξον δι' αὐτὴν τὴν εὐγενῆ καὶ ἱπποτικὴν καὶ φιλελευθεράν χώραν, ἢ ὅποια εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σουετονίου ἔδωκε τοὺς ἐκδικητὰς τῆς Ἱθείας Νεμέσεως εἰς τὴν ἀποτροπιαίαν διαδοχὴν τῶν τυραννικῶν αὐτοκρατόρων, νὰ καταντήσῃ σήμερα ἢ γεννέταιρα τῶν χυδαιοτέρων κακούργων, ἢ μητέρα τῆς ὀρῆς τῶν ἀνθρωπίνων τεράτων, ποῦ καμμία ἐπὶ τέλος δικαιολογία δὲν ἔμπορεῖ νὰ σκεπᾷ τὸ ἀνόσιόν τους ἔργον. Καὶ τὸ τέρας τῆς ἀναρχίας ὅπου κολακεύεται βέβαια νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἐφορμᾷ ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ θεοῦ φωτὸς ὡς νέος ἑωσφόρος νέας αὐγῆς ἐλευθεριῶν δὲν εἶνε ὑπὸ τὴν ἐποψὴν αὐτὴν παρὰ τὸ κακοποιὸν ζῶον τοῦ σκότους, τὸ ὅποῖον ἔρχεται νὰ ὀπισθοδρομήσῃ τὴν ἰδεώδη ἐργασίαν τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ καὶ ἀνακαινιστικοῦ πνεύματος, τὸ ὅποῖον ἀγωνίζονται νὰ ἐπιβάλουν οἱ μεγάλοι καὶ ἐκλεκτοὶ φίλοι τῆς ἀνθρωπότητος.

Καὶ τὸ φαινόμενον δὲν εἶνε πολιτικόν, δὲν ἀποτελεῖ προσωρινὴν ἀρρυθμίαν, ἀπὸ τὴν ὅποian ἠδύνατο νὰ κινδυνεύσῃ ἓνα κράτος τὸ ἐκάστοτε

δοκιμαζόμενον, όταν τυχαίη τὸ κράτος αὐτὸ ὅπως ἡ Ἰταλία νὰ μαστιζέται ἀπὸ μίαν ὀδυνηρὰν πενίαν τῶν λαϊκῶν τῆς τάξεως. Τὸ ἀντιδραστικὸν αὐτὸ φαινόμενον εἶνε κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον ἀπὸ δύο ἀποψευῶν: Ὑπάρχει δημιουργημένη ἐπικίνδυνος τάξις ἀνατροπέων, ἡ ὅποια πρὸ ὀλίγου ἦτον ἀσήμαντος, δὲν ὑπελογίζετο ἄλλως παρὰ διὰ τὰς περισσοτέρας φροντίδας καὶ ἐνοχλήσεις, τὰς ὁποίας ἐδίδεν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους τῶν ἀστυνομιῶν, ἡ ὅποια ἀπὸ μίας δεκαετίας ἐπρόβαλε μὲ τὴν ὀρμὴν τῆς ἀκαταγωνίστου δυνάμεως, τῆς τυφλῆς ἀφοσίωσεως εἰς τὰ μυσρὰ παραδείγματα, καὶ ἐκμεταλλευθεῖσα καὶ διαστρέψασα τοὺς ἰδανικοὺς ἀνατρεπτικοὺς ἀγῶνας καὶ κηλιδώσασα αὐτοὺς μὲ τὴν βδελυρὰν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἀγνή φιλοσοφικὴ θεωρία πρέπει ἐμπράκτως νὰ κατισχύσῃ διὰ τοῦ αἵματος καὶ ἀκόμη ἀνυψώσασα εἰς μάρτυρες καὶ ἥρωας τοὺς δολοφόνους τῶν πρώτων ἐκτελέσεως καὶ ζῶσα εἰς τὴν παραζάλην τῶν ἀφθῶν ὀρμῶν καὶ τῶν ἀτρομήτων τολμημάτων, εὗρηκε τὴν γοητευτικὴν δυνάμιν τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ὁ δολοφόνος τοῦ βασιλέως Οὐμβέρτου εἶχε χαραγμένας εἰς τὸ ὄπλον του τὰς ἡμερομηνίας τῶν ἀναρχικῶν δολοφονιῶν. Εἰς τὴν συνείδησιν βέβαια αὐτοῦ καὶ τῶν συντρόφων του ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἀποτρόπαιοι κακοῦργοι εἶνε μάρτυρες μὲ τὸ γόητρον θρησκείας. Καὶ ἐδῶ εἶνε ὁ μεγάλος παγκόσμιος κίνδυνος, τὸ κακὸν νὰ φαίνεται ὡς ἀν μοιραῖον καὶ ἀκαταγώνιστον, ὡς ἀν κατὰ διαρκῆς, τὸ ὅποῖον δὲν φοβεῖται νὰ παύσῃ νὰ εὕρισκῃ ὁπαδοὺς καὶ προσηλύτους.

Ἡ δευτέρα ἄποψις εἶνε, ὅτι ὅλη ἡ ἀγχοποιὸς νεωτέρα φιλοσοφία ἢ πρακτικῶς ἐπιζητοῦσα τὴν βελτίωσιν τῶν κοινωνιῶν πάντοτε ὑπὸ μίαν καθεστηκυῖαν ἀρχὴν, διότι καμμία φιλοσοφία δὲν ἐκέρυξε τὴν ἀναρχίαν, ἢ ἐπιδιώκουσα νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ἀπλούστερα μέσα εἰς τὴν διοίκησιν, ἢ ἀγωνιζομένη νὰ καταστήσῃ τὸ Κράτος κοινωνιστικόν, ν' ἀσφαλίσῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ἀνάγκας του καὶ ὄνειροπολοῦσα ἀκόμη ν' ἀδελφοποιήσῃ τοὺς λαοὺς, διατρέχει τὸν κίνδυνον νὰ ἰδῇ τὸ ἔργον τῆς ὀπισθοδρομοῦν κατὰ ἐνιαυτοὺς ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνοσίαν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀγῶνων τῆς. Αἱ Κυβερνήσεις καὶ ἐν γένει τὰ Κράτη παρὰ τῶν ὁποίων ζητοῦνται τοιαῦται μεταρρυθμίσεις εἶνε πάντοτε δύσκολον νὰ τὰς ἀποδέχονται. Πόσοι ποταμοὶ αἱμάτων δὲν ἐχύθησαν διὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν καθορίζουν τὰ σημερινὰ πολιτεύματα! Πόσοι προσπάθειαι δὲν κατεβλήθησαν καὶ πόση ὑπομονὴ δὲν ἐξητηθήθη ἵνα αἱ οὐτοποιαί τῆς χθες γείνουσι οἱ ἐπίσημοι νόμοι τῆς σήμερον! Αἱ ἐξουσίαι, ὡς φύσει βαρυσκίητοι ὄργανισμοὶ ἀντιτάσσουσιν πάντοτε κάποιον ἐξάφρισμα εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῶν νέων πραγμάτων. Καὶ ποῖος ἐγγυάται ὅτι τὰ ἄθλα τοῦ Λουτσένη καὶ τοῦ Μπρέσση δὲν θὰ προκαλέσουσι τοιαύτην ἀντίδρασιν, ὡς εἰ τὸ ὄνειρον τῶν μεγάλων μεταρρυθμιστῶν καὶ τῶν μεγάλων φιλοσόφων νὰ στραφῇ πολὺ μακρὰν καὶ νὰ χαθῇ ἴσως ἀπὸ τὰς ὀψεις τῶν καρδοκούντων καὶ τῶν ἐλπίζόντων. Καὶ ποῖος θ' ἀρνηθῇ ὅτι ἀπὸ τὴν πρόστυχον καὶ ἐγωϊστικὴν φιλοσοφίαν τὴν κυβερνώσαν ὀστυχῶς τὸν κόσμον δὲν θὰ χαρακτηρισθῇ ἡ ἀναρχία ὡς γνήσιον τέκνον αὐτῶν τῶν ἰδανικῶν προσπαθειῶν;

Ἐραιότατα συμβολίζει τοῦτο ὁ Βιόρστεν Βιόρσον εἰς τὸ δεύτερον

μέρος τῆς σπαρακτικῆς του τραγωδίας: «Ὑπεράνω τῶν Δυνάμεων» ὅταν ὁ ἱερεὺς Φάλλκ ὁ περιυβριζόμενος ἀπὸ τὸν πεινῶντα καὶ μαινόμενον ὄχλον τῶν ἀπεργῶν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει νὰ εἶπῃ ἄλλο τι παρὰ συμβουλὰς καὶ γνωμικὰ τοῦ Εὐαγγελίου λέγει εἰς τὸν Μπράτ τὸν ἐξεγειρόντα τὸν ὄχλον αὐτὸν ἵνα ὑπερασπίσῃ τὰ δικαιώματά του ἀπέναντι τῶν κεφαλαίουχων, ἀλλὰ μόνον μέχρι τοῦ νομίμου σημείου μίᾳς ἀπεργίας:

— Πρόσεχε, Μπράτ, πρόσεχε!

Ὁ Μπράτ αὐτὸς θὰ εἶνε ἴσως καὶ κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸν ἀπλῶς συμβουλευόντα μίαν ἀπεργίαν. Εἶνε ἴσως αὐτὴ ἡ προσωποποίησις τῆς ὑπερβολικῆς καὶ τῆς θορυβώδους ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἡρέμων φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Διότι λεληθῶς καὶ ἀκουσίως του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς διὰ τῶν λόγων του παρανοουμένων ἢ τελικώτερον ἐφαρμοζομένων ὡθεὶ εἰς τὴν φρικαλέαν δρᾶσιν τὸν φίλον του Ἥλιαν Σάγκ τὸν ἀναρχικόν, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει κανένα συμβιβασμόν, ἀλλὰ ἐτοιμάζεται νὰ κτυπήσῃ μὲ τὴν δυναμίτιδα καὶ ν' ἀνατινάξῃ εἰς τὸν ἀέρα ὀλόκληρον πύργον ὑψόμενον πολυτελῶς ἀνάμεσα εἰς τὸ πένθιμον καὶ φρικαλέον χωριὸ τῶν πιναλέων ἐργατῶν, εἰς τὴν Κόλασιν ὅπως τὴν ὀνομάζουσιν, καὶ περιλείοντα τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν κρίσιμον ὅλους τοὺς κεφαλαίουχους, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ν' ἀποφασίσουν περὶ τῆς ἀπεργίας, μένοντες ἀνένδοτοι εἰς τὰ αἰτήματα τῶν ἐργατῶν. Μία πλουσία εὐωχία μὲ μουσικὴν πρόκειται νὰ τερματίσῃ αὐτὴν τὴν συνεδρίασιν.

Ὁ Ἥλιος Σάγκ αὐτὸς εἶνε τὸ πλάσμα καὶ δημιουργημα τοῦ θεωρητικῶν Μπράτ μοιραῖως καὶ ἀθέλητα. Τὴν στιγμὴν ὅπου ἀναχωρεῖ ν' ἀνατινάξῃ τὸν πύργον εἰς τὸν ἀέρα ἐνῶ ὅλοι οἱ ἐταῖροι συνεδριάζουσιν, τότε μόνον ὁ Μπράτ ἐννοεῖ ἀπὸ τοὺς ἀποφασιστικοὺς λόγους τοῦ νεαροῦ τοῦ φίλου ποῦ ἔφερε τὸ κήρυμά του καὶ ἀπελπισμένος τὸν προσκαλεῖ, ἀλλ' εἶνε ἀργὰ πλέον. Καὶ βραδύτερον ἐνῶ ἐπίκειται ἡ ἀνατίναξις τοῦ πύργου ἐκείνου ὁ Μπράτ προαισθανόμενος τὴν καταστροφὴν καὶ ὀμιλῶν πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀναρχικοῦ λέγει πρὸς αὐτὴν: «Εἴμεθα ὀστυχεῖς Ραχὴλ. Δὲν βλέπομεν πλέον καθαρὰ, βαδίζουμε ἐπὶ τὴν τύχη. Ἡ συνείδησις δὲν μᾶς εἶνε πλέον ὀδηγὸς ριζωμένος ἐπὶ τὴν πραγματικότητα καὶ ἐπὶ τὸν χρόνον· ἀλλ' ἐκτοπισμένοι χωρὶς δυνάμεις καὶ χωρὶς ζωὴν, πλανώμεθα εἰς τὰς οὐτοπίας καὶ τὰ ὄνειρα καὶ χανόμεθα εἰς τὸ "Ἀπειρον!" Ἀλλ' ἐκείνη τὸν ἐρωτᾷ ἀγωνιώσα: «Καὶ ὁ Ἥλιος ποῦ εἶνε; — «Τὸν ὀδήγησα πρὸς πολὺ μακρὰν... Τώρα τὸ ἐννοῶ, ἀλλ' εἶνε ἀργὰ ὀστυχῶς!»

Καὶ ὁ Μπράτ εἶνε βεβαίως ἡ ὑπερβολικὴ καὶ ἀναξία ἐκμετάλλευσιν τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν μίαν ἡρέμων μετατροπὴν τοῦ κόσμου.

Ἄλλ' ἂς ἀκολουθήσωμεν τὰς σικηρὰς τῆς τραγωδίας αὐτῆς ἀνάμεσα τοὺς περὶ ὅλην ἡ σήμερινὴν ἀγωνίαν τοῦ κόσμου, τὴν ὅποian ἐξήγειρεν ἡ ἀναρχικὴ δολοφονία τῆς Μόνζας. Ὅλα τὰ σύμβολα τέλεια προσαρμόζονται εἰς τὴν σήμερινὴν θλιβερὰν πραγματικότητα. Εἰς τὸν πύργον ὅπου συνεδριάζουσιν οἱ ἐταῖροι διὰ ν' ἀποφασίσουν ἐπὶ τῶν αἰτημάτων τῶν ἐργατῶν καὶ λάβουν τ' ἀντιδραστικὰ μέτρα, ὁ Ἥλιος Σάγκ ἔχει παρ-

εισέλθει ὡς ὑπέρητης. Τὰ ὑπόγεια εἶνε γεμάτα ἀπὸ δυναμίτιδα. Δὲν ὑπολείπεται παρὰ οἱ συνένοχοι τοῦ Σάγκ νὰ κλείσουν τὴς πύρτες τοῦ πύργου καὶ νὰ μεταδοθῇ ὁ σπινθῆρ. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ ἑταῖροι συζητοῦν. Ὅλοι οἱ χρηματιστικοὶ τύποι, οἱ ἄνθρωποι τῶν συμφερόντων καὶ τῆς μεγάλης θελήσεως κινουῦνται ἀνυποψίαστοι ἐπὶ τῆς σκηνῆς αὐτῆς, ἢ ὅποια μετ' ὀλίγον θ' ἀνατιναχθῇ εἰς τὸν ἀέρα. Ὅλοι σχεδὸν χαρακτηρίζουν ὡς παράλογα τὰ αἰτήματα τῶν ἐργατῶν καὶ εἶνε μερικοὶ οἱ ὅποιοι δὲν διστάζουν νὰ πρυταινοῦν τὴν βίαν. Ἐπὶ κεφαλῆς ἀκαμπτος, ἀμετάτρεπτος καὶ ἀδάμαστος ὁ τεχνικὸς διοικητὴς τῶν ἔργων Χόλτζερ. Μία μόνον φωνὴ διαμαρτυρίας ἀκούεται ἢ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ εὐαγγελικοῦ Ἄνκερ ὁ ὅποιος ὑπενωμιζῶν τὸ ρητὸν τοῦ εὐαγγελίου τοὺς λέγει : « Δὲν θὰ ἐκβάλετε τὸν Βελζεβούλ διὰ τοῦ Βελζεβούλ... ἄς μὴν ἀπαντήσωμεν εἰς τὸ κακὸν διὰ τοῦ κακοῦ. Δὲν εἶνε αὐτὸ τὸ μέσον διὰ ν' ἀφυπνίσωμεν εἰς τὸν λαὸν τὰ κισθήματα ἐκεῖνα τῆς ἐντιμότητος καὶ τῆς ἀγαθότητος ἀνευ τῶν ὁποίων τίποτε δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κάμωμεν, οὔτε νὰ ἐλπίζωμεν εἰς τὸ μέλλον ». Ἄλλὰ κανεὶς δὲν θέλει νὰ τὸν ἀκούσῃ. Γέλωτες καὶ σαρκασμοὶ ὑποδέχονται τὰς ἐκάστοτε ἀγορεύσεις του. Προχωρεῖ δμως ἀκόμη καὶ περαιτέρω. Κατηγορεῖ τοὺς συναδέλφους του ὡς ὑπαίτιους αὐτῆς τῆς καταστάσεως : « Ἡ ἀσυνειδησία καὶ ἡ τρέλλα μετὰ τὴν ὁποίαν οἱ πλούσιοι πετοῦν ἀνωφελῶς τὰ ἑκατομμύριά τους ἀνάμεσα εἰς τὸν κόσμον, εἶνε ἀναρχία ἰδιαιτέρου ἴσως εἶδους, ἀλλ' ἐπίσης ἐπικινδύνου ὅπως καὶ τὸ ἄλλο. Εἶνε προσβολὴ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος τοὺς τὰ ἔδωκε, ἐναντίον τῶν πτωχῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους τὰ ἐπήραν καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους φαίνονται νὰ λέγουν : — Κάμετε καὶ σεῖς ἐπὶ τέλους ὅ,τι μπορεῖτε ! Διασκεδάζετε !... Ἄλλὰ, κύριοι, τόσο τὸ χειρότερον γιὰ σὰς τὴν ἡμέραν, ὅπου ὁ λαὸς θὰ ἐννοήσῃ ».

Ὁ Ἄνκερ εἶνε ὁ ἀνωφελεὶς εὐαγγελικὸς ἰδεολόγος εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ κόσμου, εἶνε μία χρεωκοπημένη φιλοσοφία, ἀκριβῶς διότι εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθῇ, ἀλλὰ εἶνε καὶ ὁ ἀνεύθυνος εἰς τὴν ἐλαχίστην μειονοψηφίαν τῶν ὁμοίων του, ὁ ἄνθρωπος ὁ ὅποιος πρόκειται μετ' ὀλίγον ν' ἀποθάνῃ προσευχόμενος ἐν ἡρεμίᾳ συνειδήσεως. Εἰς τὴν γαλιναίαν καὶ ὠραίαν του μορφήν ὡσὰν κἄτι νὰ συμβολίζεταί ἀπὸ τὰ ἀθῶα θύματα τῆς ἀναρχίας. Ὅλη ἡ ἀγά η τοῦ πρὸς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ ὅλη ἡ ἀδυναμία του νὰ ἐπιβάλλῃ τὰς εὐεργετικὰς του ἀρχὰς εἰς ὀλόκληρον κοινωνικὴν ὁμάδα μὴ ἀναγνωρίζουσαν ἐπιείκειαν καὶ Θ.ὸν καὶ εὐαγγέλιον εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ χρήματος πρόκειται νὰ τοῦ ἀναποδοθοῦν διὰ τοῦ βιαίου θανάτου, ὁ ὅποιος θὰ παρασύρῃ καὶ αὐτὸν τὸν ἀθῶον μετὰ τοὺς ἀμαρτωλοὺς. Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τάξιν ὅπως ὑπάρχουν οἱ ἀπαθείς καὶ οἱ ἀδιάφοροι ὑπάρχουν καὶ οἱ σαρκασταὶ καὶ οἱ τύραννοι, ἐνῶ ὁ διάκεσος τύπος ἢ συντηρητικῶς δημιουργικῆς δυνάμεις, ἢ ὅποια εἰς τὴν τραγωδίαν τοῦ Βιόρσον ἐκπροσωπεῖται ἀπὸ τὸν Χόλτζερ, δὲν ἐνδίδει παρὰ βαθμηδὸν καὶ ἐνδίδει τόσο μόνον ὅσον ἢ σκληρὰ ἀνάγκη τῆς πραγματικότητος ἐπιτρέπει.

Ὁ Χόλτζερ εἶνε τὸ σημερινὸν Κράτος, οἱ πολιτισμένοι διοικητικοὶ ὄργανισμοὶ οἱ διέποντες τὸν κόσμον. Τί κάμνει ἢ ὑπερέταρ ἢ κατ' ἐξοχὴν

ἀνθρωπίνῃ φιλοσοφίᾳ πρὸς αὐτό ; Ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ ἡμέραν μετὰ τὴν ἡμέραν περισσότερα ἐν γαλήνῃ σκέψεως. Καὶ ἡ πρόοδος ἐπιτυγχάνεται βαθμηδόν. Τί κάμνει ὁ Ἥλιος Σάγκ ἀπέναντι τοῦ Χόλτζερ ὅταν δὲν κατορθώνει νὰ τὸν πείσῃ ; Παρασυρόμενος ἀπὸ τὸ ἐπικινδύνον κήρυγμα τοῦ Μπράτ, φέροντος τὴν ἰδεολογικὴν φιλοσοφίαν μέχρι τῆς χιμαίρας, καταστρέφει ὀλόκληρον ἔργον κ.ι. θυσιάζει ἀνθρωπίνους ὑπάρξεις μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀθῶους ὡς τὸν Ἄνκερ. Ὁ νορβηγὸς συγγραφεὺς δίδει εἰς τὴν σκηνὴν τῆς καταστροφῆς μίαν ποιητικὴν ἐντασιν καὶ ἀνευ τῆς ὁποίας θὰ ἦτο φοβερά καὶ σπαρακτικὴ. Εἰς ἐνδειξιν διαμαρτυρίας ζητεῖ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν συνεδρίαν τῶν ἑταίρων, ἀλλ' αἱ πύλαι τοῦ πύργου εἶνε κλεισταί. Ὑπηρεταί, θυρωροί, ὅλοι ἔχουν ἐξαφανισθῇ. Καὶ δὲν μένει παρὰ ὁ Σάγκ, ὁ τρομερὸς Σάγκ, τὸ ἐνσάρκον φάσμα τοῦ ἀπειλουμένου θανάτου, ὁ ὅποιος παρουσιάζεται τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς, ὅπου κηρύσσεται ἢ λήξις τῆς συνεδριάσεως καὶ ὁ Χόλτζερ πιέζει ἓνα ἠλεκτρικὸν κομβίον διὰ νάρχησιν ἢ μουσικὴ καὶ νὰ παρατεθῇ καὶ τὸ πανηγυρικὸν γεῦμα. Ἐνα ἠλεκτρικὸν κομβίον θὰ πιέσῃ καὶ ὁ Σάγκ διὰ νὰ τιναχθῇ ὁ πύργος εἰς τὸν ἀέρα ; ἀλλὰ πρὸ τούτου θέλει νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ, θέλει ν' ἀπολαύσῃ τὴν ἐντύπωσιν ἐκ τοῦ ἀποτροπαίου ἔργου του. Καὶ τοὺς ἀναγγέλλει ὅτι κάτωθεν τοῦ πύργου ὑπάρχουν μεγάλαι ποσότητες πυρίτιδος καὶ δυναμίτιδος καὶ τοὺς ὁμιλεῖ μετὰ τοιοῦτον ἀποκαλυπτικὸν τρόπον, ὥστε ὅλοι ἐννοοῦν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πρωτοεργός. Ὁ Χόλτζερ ζητεῖ νὰ τὸν ἐξαγοράσῃ, ἀλλ' ἀδύνατον ἐκεῖνος φωνάζει :

— Προσοχὴ ! Ἄναλαμβάνω τὴν κυβέρνησιν. Θέλω νὰ εἶμαι ἐγὼ ὁ τιμονιέρης γιὰ τὸ τελευταῖον αὐτὸ ταξίδι...

— Καὶ πὺν πηγαίνουμε ; ἐρωτᾷ ἀλλόφρων ἓνας ἐκ τῶν συμβούλων.

— Εἰς τὸν ἀέρα, φίλε μου, εἰς τὸν ἀέρα ! Ὅλοι μας θὰ τιναχθῶμεν εἰς τὸν ἀέρα.

Καὶ ὁρμᾷ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του, ἀλλ' ὁ Χόλτζερ προλαμβάνει καὶ τὸν πυροβολεῖ μετὰ τὸ ρεβόλβερ του, ἀλλὰ πρὸ τοῦ ὅμως ἐκπνεύσῃ τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι ὄχι εἶνε μόνος, ὅτι ἔχει συντρόφους οἱ ὅποιοι τὴν ἰδίαν προσδιορισθεῖσαν στιγμὴν θὰ κάμουν ὅ,τι ἐκεῖνος ἐπρόφθασε νὰ κάμῃ. Τότε ἡ φρίκη καὶ ἀλλοφροσύνη ὅλων ἐκεῖνων τῶν συλληφθέντων εἰς παγίδα εἶνε ἀπερίγραπτος. Ἐνας ἐκ τῶν συμβούλων ὁ Μό ζητεῖ διέξοδον καὶ αἰφνιδίως ἀκούεται νὰ φωνάζῃ : « ὦ ! διάβολε, πῶς νὰ μὴ τὸ σκεφθῶ τὴσιν ὥραν ! » Καὶ ὁρμᾷ εἰς ἓνα ἀνοικτὸν παράθυρον καὶ ρίπτεται εἰς τὸ χάος καὶ συντρίβεται. Οἱ ἄλλοι φωνάζουν τί θ' ἀπογείνωμεν, τί θ' ἀπογεινωμεν ; Καὶ ἐπιτακτικὴ κυριαρχεῖ ἡ φωνὴ τοῦ Χόλτζερ : « Προσέχετε ἢ ἀπελπισία εἶνε μεταδοτικὴ. Πρέπει, κύριοι, ν' ἀποδεχθῶμεν τὴν τύχην μας. Καὶ ἀφοῦ πρέπει ὅλοι ν' ἀποθάνωμεν, ἄς παρηγορηθῶμεν τοῦλάχιστον σκεπτόμενοι, ὅτι ὁ θάνατός μας θὰ ἐξυπηρετήσῃ περισσότερο τὴν ὑπόθεσιν μας παρ' ὅσον ἡμεῖς ἠθέλωμεν τὸ κατερθῶσαι καθ' ὅλην μας τὴν ζωὴν. Οὔτε διὰ τῆς δολοφονίας, οὔτε διὰ τῆς δυναμίτιδος οἱ ἀντίπαλοί μας θὰ κατορθώσουν νὰ καταλάβουν τὴν ἐξουσίαν. Ὁφείλομεν λοιπὸν ν' ἀποθάνωμεν εὐτυχεῖς, διότι ὁ θάνατός μας θὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς συμπολίτας μας τὴν δραστηριότητα καὶ τὸ

θάρος, τὰ ὅποια μόνον τώρα δύναται νὰ σώσῃ τὴν κοινωνίαν. Ζήτω ἡ κοινωνία!» Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἐμπνέουν δύναμιν εἰς τοὺς λιποψυχούντας, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουν νὰ περιμένουν τὸν θάνατον μὲ κάποιαν ὑπεροψίαν. Καὶ πάλιν ὁ εὐαγγελικὸς ἄνθρωπος ἀκούεται: «Δεθῶμεν, φίλοι μου, εἰς τὸν Θεόν, ἃς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν εὐσπλαγγίαν του!»—«Ἰσως αὐτὸ νὰ κἀν καλὸ σὲ σένα! τοῦ φωνάζει ὁ Κέτιλ. Ἐγὼ ὅμως εἶμαι γέρον θαλασσινός, πολλές φορές ἀντίκρυσα τὸν θάνατον καὶ δὲν τὸν φοβάμαι». Καὶ ἡ ὑποτρέμουσα, ἡ ἀγωνιώδης φωνὴ τοῦ ἄνθρωπου ἀκούεται πάλιν: «Δεθῶμεν εἰς τὸν Θεόν χάριν τῶν τέκνων μας. Ὁ Θεὸς σώσει τὴν πατρίδα!...»

Καὶ μὲ τὴν ἀπήχησιν τῶν λόγων αὐτῶν ἡ καταστροφὴ ἐπέρχεται. Ὁ πύργος ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ἀπὸ τὸν γενικὸν θάνατον, ὁ ὁποῖος ἀκολουθεῖ, μένει εἰς τὴν ζωὴν μόνος ὁ Χόλζερ, ἡ προσωποποιήσις τῆς ὑπερέτας ἀρχῆς. Βαρύτατα εἶνε τὰ τραύματα τὰ ὅποια φέρει, ἀλλ' ἡ ψυχὴ του εἰς τὸν μεγάλον ἀγῶνα τῆς ζωῆς δὲν φαίνεται ἀποθηραρμένη. Καὶ σύμπτωσις παράδοξος τὸν Χόλζερ ἐπέπρωτο νὰ νοσηλεύσῃ ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἀναρχικοῦ Ἡλία Σάγκ.

Καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ ἀναρχικὸν χάος; Διότι θὰ ἦτον ἀληθῶς ὀδυνηρὸν τὸ δράμα νὰ κατέληγε μὲ τὴν ἀπελπιστικὴν αὐτὴν τρομοκρατίαν; Ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέως, ἡ ὅποια εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν εἶνε τὸ βαθύ αἶσθημα ὅλου τοῦ κόσμου τοῦ συγκινημένου καὶ ἀγωνιῶντος, ἡ ψυχὴ τοῦ συγγραφέως τοῦ ἀτενίζοντος μακρὰν εἰς τὸ ὄνειρον μιᾶς εὐτυχέστερας καὶ τελειότερας ἀνθρωπότητος εἶνε μοιρασμένη σὲ δύο παιδάκια φέροντα ὠραία συμβολικὰ ὀνόματα εἰς δύο ἀδελφάκια τὸν Credo καὶ τὴν Spera, ἀνεψιοὺς τοῦ Χόλζερ. Δὲν εἶνε ἡ δυστυχισμένη νεότης τοῦ ποιητικοῦ ὁνείρου καὶ τῆς χιμαίρας. Δὲν ὑπάρχει φόβος νὰ χτυπήσῃ μετ' ὀλίγον τὰ στήθη τῆς ἀπὸ τὴν ἀπελπισίαν τῶν σημερινῶν θυμάτων τῆς ζωῆς. Εἶνε ἡ νεότης ἐκεῖνη ἡ ὅποια ἔρχεται νὰ χαρῆ τὴν τελικὴν πρόοδον τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπέρτατον ὄθησιν, εἶνε ἡ νεότης ἡ ὅποια ἔρχεται νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἔπλασεν ἡ ὑπεράνθρωπος φιλοσοφικὴ ψυχὴ τοῦ κόσμου, καὶ ἐχρειάσθη αἰῶνας διὰ νὰ δαμάσῃ τὸν χρόνον.

Ὁ Χόλζερ εἶνε τώρα συμβιβαστικώτερος καὶ δὲν τοῦ ἀπομένουν διὰ τὰς ὑπολειπομένας ἡμέρας τῆς ζωῆς του εἰμὴ τὰ δύο αὐτὰ παιδάκια καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἡλία Σάγκ, εἰς τὴν ὅποια συναινεῖ τώρα νὰ τὰ παραδώσῃ ἐκεῖνος. Καὶ ὅποια ἀντίθεσις καὶ ὅποιοι παρελθόν διὰ τὴν γυναῖκα αὐτὴν καὶ τὸν ἀξιοθρήνητον ἀδελφόν τῆς ὅταν ἀνετράφησαν μὲ τὸ ὄνειρον καὶ τὴν χιμαίραν μὲ δ,τι καταργεῖ τὴν ὑπεμονὴν τὴν πραγματικὴν πίστιν καὶ τὴν ἐργασίαν. Καὶ πόση ἡ κατάπληξις τῆς ὅταν ἀκούει τὰ δύο ἐκεῖνα παιδάκια νὰ τῆς ὁμιλοῦν θετικῶς περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος, πρὸς τὸ ὅποιον εἶνε ἀφωσιωμένα καὶ διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἐργασθῶν, διότι ὁ πατέρας τοὺς δὲν παρέλειψε νὰ τοὺς εἰπῇ, ὅτι ἡ σημερινὴ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε νὰ μεριμνήσῃ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν μεγάλων λαϊκῶν τάξεων, διότι αὐτὸ μόνον θὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ κόσμου.

Καὶ ὅταν ἡ Ραχήλ τοὺς ἐρωτᾷ πῶς ἀποβλέπουν εἰς τὴν πιθανότητα αὐτῆς τῆς εὐτυχίας ἀρχίζουν ν' ἀναπτύσσουν τὰ σχέδιά των μὲ μίαν ἐκπληκτικὴν πεποίθησιν ὡσάν νὰ ἐπέκειτο ἡ στιγμή καθ' ἣν τὰ πανηγυρικὰ σήμαντρα τοῦ χρόνου θὰ ἐχαιρέτιζον τὴν πραγματροποίησιν αὐτῶν τῶν σχεδίων. Καὶ ὁμιλοῦν περὶ ἐφευρέσεων, περὶ τῶν ἀγῶνων τῆς ἐπιστήμης διὰ τοὺς ὁποῖους καθημέραν μᾶς ἀναγγέλλονται ἐπιτυχίαι.

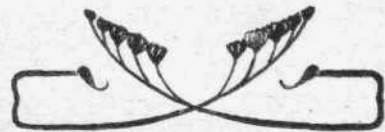
— Καὶ πῶς αἱ ἐφευρέσεις θὰ κάμουν τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχέστερους; ἐρωτᾷ ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἡλία Σάγκ.

— Προμηθεύουσαι εἰς τοὺς πτωχοὺς εὐθηνότεραν καὶ εὐκολωτέραν ζωὴν... Ὅταν ὀλίγα μέτρα γῆς θ' ἀρκέσουν διὰ νὰ θρέψουν ἓνα ἄνθρωπον... Ὅταν θὰ μάθωμεν νὰ κατασκευάζωμεν ἐνδύματα ἀπὸ φύλλα καὶ ἀπὸ χόρτον, μεταξὺν χωρὶς μεταξωσκώληκας, ἔρια χωρὶς ποίμνια, ὅταν θὰ δυνθῶμεν νὰ οἰκοδομήσωμεν οἰκίας καὶ νὰ τὰς θερμένωμεν εὐθηνότερον... Ὅλα αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν μεγάλην πρόοδον; Ὅταν διὰ τοὺς σιδηροδρόμους εὐρωμεν τὸ μέσον νὰ διατρυπῶμεν τὰ ὄρη μὲ τὴν αὐτὴν εὐκολίαν ὅπως καὶ τὴν γῆν, ὅταν ἐφεύρωμεν σιδηροδρομικὰς ράβδους εὐθηνότερας ἀπὸ τὸν σιδηρὸν ἢ μάθωμεν νὰ τὸν ὀρύσσωμεν εὐθηνότερον, ὅταν θὰ κατακτήσωμεν ἐπαρκῆ κινητήριον φυσικὴν δύναμιν, τότε οἱ σιδηροδρομοὶ θὰ πολλαπλασιασθοῦν ἐπ' ἄπειρον, καὶ ὅλος ὁ κόσμος θὰ ἡμπορῇ νὰ κυκλοφορῇ ὡρεὰν· σχεδὸν δὲν θὰ ὑπάρχουν πλέον ἀποστάσεις... Ἐπειτα εἶνε σχεδὸν βέβαιον ὅτι δὲν θὰ βραδύνωμεν νὰ ταξειδεύσωμεν ἐναερίως... Τὰ ταξίδια δὲν θὰ στοιχίζουσιν πλέον σχεδὸν τίποτε καὶ θὰ ἔχωμεν μίαν διασκεδάσιν περισσοτέραν... Ἀκόμη θὰ ἐπιτύχωμεν τὸν συνεταρισμὸν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Θὰ διατηροῦν ὅλοι τὴν αὐτονομίαν των ἀλλὰ καὶ ὅλοι θὰ ἐργάζωνται καὶ θὰ παλαίουν διὰ τὴν κοινὴν εὐτυχίαν.

Τὸ συμπέρασμα εἶνε αἰσιοδοξὸν καὶ ἀκόμη αἰσιοδοξότερον, ὅταν τὰ δύο ἐκεῖνα παιδάκια ἀποχωροῦντα τῆς σκηνῆς πηγαίνουν νὰ εὐρουν τὸν θεῖον των Χόλζερ διὰ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ προσλάβῃ καὶ πάλιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τοὺς ἀπεργούς: «Κάποιος πρέπει ν' ἀρχίσῃ νὰ συγχωρῇ!» ἀναφωνοῦν.

Ἄλλ' ἡ ἀγάπη καὶ ὁ οἶκτος καὶ ἡ συγγνώμη ἀπευθύνονται ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀντίθετον αἶσθημα θὰ ἦτον ἀπαίσιον διὰ τὰς πενομένας λαϊκὰς τάξεις ἀπὸ τὰς ὁποίας προέρχονται οἱ ἀπαίσιμοι ἐκτελεσταὶ ὡσάν τὸν Μπρέσση, τὰ τέρατα τῆς βίας καὶ τοῦ σκότους, ἐκεῖνα τὰ ὅποια κάμουν ν' ἀναζῆ ἡ μυθολογία τῶν κοσμογονικῶν συγκρούσεων, καὶ εἰς τὸν σημερινόν μας αἰῶνα νὰ ταρασσεται καὶ ν' ἀνακόπτεται ἡ πρόοδος, ἡ ὅποια δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ὁ ἥρεμος καὶ γαληνιαῖος ἀγὼν ἀπολυτρώσεως καὶ σωτηρίας...

Γ. Βῆκος



ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΥΠΟ Κ. ΜΑΚΡΗ

ΘΕΟΦΑΝΩ

«Π α ν ὄ ρ η α, ἀ γ έ ρ α σ τ η, ξ ά σ τ ε ρ η, α ί ὡ ν ι α»

Κ. Παλαυδῆς

Καί τώρα στό πένθιμο κελλί της, ξαπλωμένη στό χαμηλό της κρεβάτι χαμένη ανάμεσα στά μαύρα ράσα ἀξιοθρήνητης μοναχής, ἀλλά πάντα βασίλισσα, μ' ὄλο τό δρυλικό της σχῆμα σαγηνευτική καί ἐπιθυμητή, μέ τό ἕνα χέρι στηρίζοντας τό κεφάλι καί μέ τό ἄλλο ἀγκαλιάζοντας τοὺς γοφούς της ἀριπρεπῆς, καί φοβερὰ, ἐσκέπτετο τήν ὠραν ἐκείνη τήν ἐπίσημη πού ἄρχιζε νά νυκτώνη, βυθισμένη σέ ἀτάρακτη σιωπή καί ἐσχεδίαζε μέ τό νοῦ της τήν τελευταία ἀπόπειρα πού θά ὀκίμαζε ἐκείνο τό βράδυ.

Μιά γλωμάδα μοναχά, γλωμάδα θανάτου πού περιέχυνε τό πρόσωπό της, ἦταν τό σημεῖο πού της ἄφησε ἡ μεγάλη συμφορά· ἐνῶ τὰ συφρωμένα βαθυά καί υπερήφανα φρύδεμα της δυνάμωναν ἀκόμη περισσότερο τὰ διαπεραστικά καί ἄγρια βλέμματά της. Ἦταν καί ἔμενε ἡ μεγάλη αὐτοκράτειρα Θεοφανῶ, ἡ μητέρα δύο αὐτοκρατόρων, ἡ γυναῖκα ἄλλων δύο καί ἡ ἀπερίσκαπτη, ἡ τρελλή ἐρωμένη ἐνός πέμπτου.

Ἀπό τή στιγμή πού τήν ἄρπαζαν ξεκολῶντας τήν ἀπό τό θαυμασίο κοιτῶνα τοῦ Παλατιοῦ, καί τήν ἔριζαν ἀναίσθητη σάν ἄψυχο κουφάρι, στό γυμνό, ρυπαρό, καί ψυχρό κελλί μέσα στό μοναστήρι τῆς Πρώτης, ὄχι πιά βασίλισσα στραφετή στό χρυσάφι καί στήν ὠμορφιά, ὠμορφιά πού τραβοῦσε, πρωτάκουστη καί μοναδική σ' ὄλη τήν αὐτοκρατορία, ἀλλά πλάσμα ὀχληρό καί ἐπικίνδυνο, σφραγισμένη μέ ἐπίσημη καί καθολική περιφρόνηση, τυλιγμένη στό κακόσχημο καί βάνουσον ράσο τῆς καλογραίας, νά κλαίη τήν ἄδικη μοῖρα καί νά ζητάη αὐτή μέσα στό σφρόγος τῆς πάγκαλης τῆς ὠμορφιάς, μέ τήν δύναμη τῆς προσευχῆς νά κερδίση τήν ψυχὴν της, ἀπό τή στιγμή ἐκείνη δέν ἔπαυσε νά μαίνεται καί νά οὐδέρεται. Οἱ αἰσχρῆς βρυσιῆς καί οἱ κατάρεις τῆς τριγυνοῦσαν ἀκατάπαυτα στή γλῶσσα της ἐναντίον Θεοῦ καί ἀνθρώπων, πού θέλησαν, ρίπτοντάς της ἀπό τήν υπερέχουσα ἐκλαμπρῆ, σχεδόν θεία παντοδύναμη θέσι της, νά τήν ἰδοῦν ταπεινωμένη καλόγρηκα στό μοναστήρι.

Καί τὰ ἀπαίσια λόγια τοῦ γέρου Πατριάρχου, πού ἔβαζε ὄρος γιά τήν ἐπίσημη ἀναγνώριση ὑπό τῆς ἐκκλησίας σπῆν κατάκλειστο στά Ἀνάκτορα νέον αὐτοκράτορα τρομασμένον ἀκόμη ἀπό τήν φοβερή ἐκείνη βραδυά, πού ἄρχισε τή βασιλεία του, ἀντηχοῦσαν στή μνήμη της καί ὁ νοῦς της ἐσκοτίζετο, καί ὀργή καί μῖσος τήν ἐκυρίαυε: «Πρὸ παντός, βασιλεῦ, ὀφείλεις νά ἐκδιώξεις ἀπό τό παλάτιον τήν κακοῦργον γυναῖκα, ἡ ὁποία τό πᾶν συνέλαβε, διηύθυνε καί βεβαίωτατα ὑπῆρξεν ἡ μόνη καί

κυρία ἐνοχος.» Ἡ μόνη! Τὰ λόγια τοῦ Πατριάρχου Πολύευκτου ἐπεφταν σάν κτυπήματα στή καρδιά της, καί βαθμηδόν μῖσος ἀναφαίνονταν στά μάτια της καί ἄπειρη περιφρόνηση γιά τήν ἀσκητική καί αὐστηρή μορφή τοῦ ἀμετάτρεπτου αὐτοῦ στή γνώμη κληρικοῦ. Γιατί ἡ στεγνή του μορφή, μέ τή βασανισμένη καί σκληρὴ σάρκα ἀπό τήν πείνα καί τή δίψα, ἀναίσθητη, χειρότερη κι' ἀπό τήν πέτρα, καί μέ τήν ἀναπότρεπτη ψυχὴ, ἀπό τή λατρεία καί τή δουλοσύνη τῆς πίστεως του, ἦταν ἡ τέλεια ἀντίθεση τῆς ἰδικῆς της, καί ἀνίκητη νά συλλάβη καί καί νά ἐννοήση πῶθους καί ὀρμές, ὄσους ἐκρυβε καί μέ πάθος ἀγκάλιασε κόρφος, ὅπως ὁ δικός της, κόρφος θαυμασίου, ἔκτακτος, σπάνιος, μοναδικός, ἀπό αἰῶνας ἄγνωστος, κόρφος γυναικῆς πού ὑπεδούλωσε καί ἐκμυζοῦσε, ὅτι διαλεχτώτερο καί θεσπεσιώτερο ἐφάνταζε στήν αὐτοκρατορία, καί τὰ πετοῦσε ὕστερα ἄγρηστα ἀπορρίμματα. Καί σάν ἕνα πανόραμα ἀτομικό πού δειχνε γοργό τή θαυμασία ἐκείνη ἐξέλιξη τοῦ βίου της, εἰ διάφορες φάσεις καί στιγμῆς εἰ πρὸ σημαντικῆς τῆς ζωῆς της πέρασαν ἀπό μπροστά της.

Ἀπό ἕνα ἄσημο ὄρομο, ἄσημη κι' αὐτὴ καί ἄγνωστη στή Κωνσταντινούπολι, ἕνας μαγνήτης ἀράτος τήν τράβηξε, καί ἡ τύχη μέ τή θέλησή της ἔνας ἐσπρωξάν δυνατὰ στά Ἀνάκτορα, τό φωτοδόλο αὐτό ἄστρο καί τό τέρμα ὄνειρου κάθε ὄνειροπόλου ὠμορφῆς Βυζαντινῆς. Ἄλλ' εἰ ἀπαστράπτουσες στολῆς καί οἱ μυθικῆς μεγαλοπρέπειες, στίς ὁποῖες περνοῦσαν καί γονάτιζαν μπροστά της φιλῶντας τὰ πόδια της ἀτελειώτα πλήθη πατρικίων καί μεγιστάνων τῆς Θεοφυλάκου Πόλεως, καί ἡ ἐξουσία σέ ἀνυπολόγιστη δύναμη μέ αὐτοκρατορικόν ὄδηγόν τὸν σύζυγό της μέσα στό πραγματικό αὐτὸ ὄνειρο, δέν τήν ἐφθαναν νά ἰκανοποιήσουν πῶθους καί ὄνειρα σκοτεινὰ καί συννεφιασμένα ὅπως εἰ κορυφῆς βουνοῦ μακρυνοῦ καί οὐρανόφταστου. Ἔνας γίγαντας, γίγαντας μυθικός, πού ἡ φήμη ἔφερε ἀπό τὰ μέσα τῆς Ἀσίας καί σκόρπησε γλήγωρα τό ὄνομα του στά πέρατα τοῦ κράτους, τήν ἐθάμβωσε. Καί εἰ ὀρμές της συνταυστίστηκαν μέ τίς ὀρμές ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Ἦταν ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνδρείος, ὁ ἄρρηγ, ὁ ἥρωας ὁ μυθολογικός τῶν λαῶν, καί τό σπάνιον εὔρημα λάγνας γυναικῆς. Καί ἐπεθύμησεν αὐτὸν τὸν ἡμίθεον.

Στό ἀντίκρουσμα τῆς εἰκόνας του ἀνατρίχασε τό κορμί της καί τὰ μάτια της ἔλαμπαν ἀπὸ ἐπιθυμία, στήν ἐνθύμηση τῆς ἀνέκφραστης καί υπερέσμιμης ἡδονῆς. Καί αἰσθάνθηκε, εἰ τότες πραγματικὰ γίνηκε αὐτοκράτειρα καί ἐκυρίαρχη σὲ τὸ ἀπέραντο Ρωμαϊκὸ κράτος. Καί υπερέφανε γι' αὐτὴ τῆς τῆ κατάκτηση, ἔβαλε σέ πράξη τὰ μεγαλοφάνταστα σχέδια της. Τὰ βασιλικά ἀνάκτορα ἐκτάθηκαν, καί ὁ ἀμύθητος πλοῦτος στά ἀφάνταστα δώματα των πολλαπλασιάσθηκε. Βαρυὰ ἔπεσε ἡ ὀργή της στοὺς μισητοὺς της μοναχοὺς, ἐχθροὺς στή φύση της. Ἄλλὰ δέν ἐπέρασε πολὺ, ἀφ' ὅτου Νικηφόρος ὁ Φωκᾶς ἔγινε αὐτοκράτωρ καί σύζυγος της, καί ὁ κόρος καί ἡ ἀνία τήν κατέλαβαν. Τὸ κοινὸ καί ἄχαρο του σώμα, κοντότερο ἀκόμη ἀπὸ τὴ πῆση τῆς ἡλικίας του, ἄφρασε τήν ἀνδρική του ρώμη, καί στεγνή, σοβαρὰ ἀντιπαραστάθηκε ἡ εἰδεχθῆς καί χοντροκομμένη μορφή του ἀντικρῆς τῆς πάγκαλης σφριγώσης εἰκοσαετοῦς

ὡμορφίᾳ της. Ἐπέρασε ὁ πόθος τῆς στιγμῆς καὶ τὸ παραπέτασμα ὑψώθηκε· τὴν ἀγέρωχὴ μορφήν ποῦ τὴν κατέβαλε τὸ βῆρος τοῦ ἴδιου τῆς ξίφους ἀντικατέστησε ζωγραφιὰ μάγισσα, ἡ μόνη ταιριαστὴ ἀξία στὴν πάγκαλὴ δημιουργία. Καὶ σὰν ἓνα ἄστρο λαμπρὸ καὶ ὠραῖο, ἡ σαγηνευτικὴ κομψὴ καὶ εὐγενὴς μορφή, μὲ τὰ γλυκὰ γαλανὰ μάτια, τὸ συμπαθητικὸ πρόσωπο, στεφανωμένον ἀπὸ πυρόξανθα μαλλιά, γυρμένο μὲ χάρι στὸ μικρὸ ἀλλὰ συμμετρικὸ καὶ καλοπαρμένο σῶμα του, ἡ μορφή Ἰωάννη τοῦ Τσιμισκῆ, τοῦ χαριτωμένου κομψευομένου καὶ πρώτου καθάλαρχου αὐτοκρατορίας σκόρπισε ἀκτίδες χρυσοῦ καὶ ὠραῖες ὀλόγυρα του. Καὶ γιὰ δευτέρη φορά οἱ πόθοι τῆς ἀνταμώθηκας μὲ τοὺς πόθους τοῦ πλήθους, ποῦ συγχωρεῖ σὲ τέτοια εἰδῶλα λατρευτὰ καὶ τὰ ἀγριώτερα κρύματα. Καὶ μὲ δύναμη ἀκατάσχετη τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐπεθύμησαν τὸν μάγον αὐτόν. Ἐνόμισε πῶς ἔφθασε στὸ τέρας τῶν ὀνειρῶν τῆς καὶ ἡ φαντασίᾳ τῆς ἐπλάττε εἰκόνας θεῖες, ζευγαρωμένης εὐτυχίας καὶ παντοδυναμίας. Ἄλλ' ἔξῃνου ἓνα φάσμα ἀνέλπιστο παρουσιάζεται, σκιαχτὸ φοβερὸ, ἐκδικητὴ ἡ μορφή τοῦ Πατριάρχου, καὶ σὰν σύννεφο μαῦρο καὶ σκοτεινὸ σκέπασε τὴς θαυμάσιες εἰκόνας. Ἡ ἀνάμνησις τῆς ἔτσι αἰσχρὰ προδωμένης λατρείας, τῆς διέκοψε τὰς σκέψεις, καὶ εὐρέθηκε ν' ἀτενίσῃ τὴν παρηγορήτρα θάλασσα. Ἄλλὰ τὸ βλέμμα τῆς ἐρεθισμένο τράθηξε βιαστικὰ ἴσια κάτω βαθυὰ καὶ γύρευε νὰ μαντεύσῃ τί ἐγένετο ἐκεῖ εἰς τὸ πεδῖον τῆς δοκιμῆς, ὅπου τόσες φορές νόμισε πῶς ἔφθανε στὸ ἀπέριωτος ὠραῖο, καὶ ἔπιανε τὴν τέλεια εὐτυχία. Ἐνα σύννεφο ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ σιγὰ καὶ ἀπαλὰ σκέπαζε καὶ περιέλουε μὲ ἀνάλαφρην ἀρωματικὴν βροχὴ τὴ μυθικὴ τῶν βασιλείων πόλιν, καὶ διαβαίνοντας τὴν ἄφινε σὰν νύφη τυλιγμένη σὲ ἀραχνούφαντο πέπλο χρυσομένο ἀπὸ τὰ φῶτα ποῦ σκέπαζε. Τότες καὶ ἡ ψυχὴ τῆς φτερωτὴ τῆς διέφυγε, καὶ γοργῆ μὲ ζέση ἄρχισε νὰ ξεδιαλίνῃ δώματα καὶ ψυχὰς τῶν ὑπερανθρώπων ἐκεῖνων ποῦ κατοικοῦσαν τὴν Οὐράνια πόλιν. Περιέργη καὶ βιαστικὴ μῆκε στὰ δώματα τὰ βασιλικὰ, ἀλλὰ κτυπημένη σταμάτησε ἔμπροσς τῆς ψυχῆ τοῦ ἐπίσκοπου. Φοίκη καὶ ἀποστροφή τὴν συνεπῆρε. Ἡ μυριοπλουτισμένη ἐκεῖνη ψυχὴ ἦταν ψεύτικα καὶ σιχαμερὴ, γιὰτὶ σκοποὺς ὑποούλους καὶ συμφερωτικούς περιέχλει. Ἐκφάνισθη στὴν ἀποκάλυψιν ἐκεῖνη, καὶ μὲ ἀποστροφή ἀπέσυρε τὸ βλέμμα τῆς· γεμάτη ἀπὸ ἀγέρωχην ὑπερφάνεια καὶ ἐκτίμησιν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἐστήλωσε τὸ θεόπλαστο σῶμα τῆς, καὶ σὰν νὰ κατοπτρίζονταν σὲ κανένα μυστικὸ καθρέπτη, ἐθαύμασε ἀχόρταγα τὸν ἑαυτὸ τῆς. Ἐθαύμαζε τὸν αὐτὸ τῆς αὐτὴ ἡ ἀποτρόπαια, ἡ μισητὴ, ἡ ἀμαρτωλὴ, γιὰτὶ τὸν ἔβλεπε ἀληθινὰ θαυμάσιο καὶ στεμμένο ὄχι ἀπὸ στέμματα γῆινα καὶ πρόσκαιρα αὐτοκράτειρας, ἀλλ' ἀπὸ στέμματα καμωμένο ἀπὸ τὸ ἴδιο ἰδανικὸ τῆς, τὸ ἀφάνταστο, ἄπειρο, ἄθικτο καὶ ὑπερῆψυλο ὠραῖο· γιὰτὶ ἦταν ἡ κίονα γυρεύτρα του καὶ ἡ ἄσπιλος καὶ ἀφωσιωμένη ἱερεῖά του.

Ἄλλ' ἔξαφνα ἓνας φόδος κατέλαβε τὴν ψυχὴ τῆς, καὶ ἄρχισε νὰ τρέμῃ τὸ κορμὶ τῆς συμμαζῆμένο καὶ κκομοιριασμένο. Τὸ πρόσωπό τῆς ἀγρίεψε, καὶ τὸ βλέμμα τῆς δαιμονισμένο ζητοῦσι διέξοδον νὰ φύγῃ. Ἄλλ' οἱ ὀροσολουσιμένοι τοῖχοι τοῦ κελιοῦ τῆς ἄγριοι τὸ ἐσταμάτησαν, καὶ

τὴν περιεκλείσαν δέσιμον ἔρμασι τῆς φαντασίας τῆς. Σὲ χαίρε-κακῆ καὶ διαβολομένη συναρμογῇ ἰδεῶν, ἀναπαραστάθησαν στὸ μυαλὸ τῆς σκηνῆς ἀποτρόπαιες καὶ ἄγριες διαδραματισμένες ἐκεῖ. Οἱ τοῖχοι πλημμυροῦσαν καὶ μουγγρισμοί, κλάμματα καὶ θρήνοι διέφευγαν ἀπὸ παντοῦ, ἐνῶ οἱ εὐρανόφρακτες φωνῆς τῶν εὐνουχιζομένων ἐσιπάζαν τὴν ὄσφρην, οἱ γογγυσμοὶ τῶν ἀκρωτηριαζομένων ἔφραζαν τὴς χαραμάδας καὶ ἀλυσσώδεαν σφικτὰ ἀδιάρρηκτα μεταξύ των τοὺς τοίχους καὶ ἐπύκνωσαν τὸν ἀέρα οἱ δεισῆες καὶ οἱ ψυχρόβγαλτες προσευχῆς τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ μετανουόντων. Μάτια παραμορφωμένα ἀπὸ πόνον καὶ τρόμον ἀπὸ παντοῦ προσηλόνουνταν ἐπάνω τῆς καὶ πληγῆς βεβελυρῆς ὀλάνοικτες ἀγριζαν τὸ σῶμα τῆς. Ἡ σκέψις τῆς σκοτίσθη καὶ καταθασανισμένη ἀνάσθητη, σφιδάστηκε χόμω, ὄγκος βαρὺς, στολίδι ἐξοχο σὲ τόπον κορεσμένο ἀπὸ βάσανα.

Ὅζω τᾶστρα λαμπροκοπούσαν στὴ μαγεμένη θάλασσα μ' ὄλην τοὺς τὴ δύναμιν καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν εὐχαριστήσῃ τῆς ἔστειλε μακρὰ σ' ὄλη τὴν ἔκτασιν μυκηθμοῦς χαρᾶς, κτυπώντας ἀκατάπαυστα μὲ κρότον καὶ βοὴ τὴν ἀκροθαλασσίαν. Τὰ μικρὰ δένδρα σκορπισμένα ὀλόγυρα στὸ μοναστήρι, μέσα στὴ μοναδικὴ ἐκεῖνη μεγαλοπρέπεια προσπαθοῦσαν νὰ φαναστήρι, μέσα στὴν πελώρια, γιὰ νὰ φαντάζον ἀντάξια στὴ γενικὴ ἀγαλλίασιν τοῦν μεγάλα πελώρια, γιὰ νὰ φαντάζον ἀντάξια στὴ γενικὴ ἀγαλλίασιν τῆς φύσεως, καὶ μέσα στὸ ἄφθ.νο φῶς τῆς σελήνης ποῦ χρύσωσε τὸ κότινο χῶμα στὸ Θεοζωγράφιστο αὐτὸ μέρος, ρίχνουν μεγάλες καὶ ἐκτεταμένες τὴς σκιὰς τῶν φαρδύς, σὰν νὰ ἤθελαν νὰ κρύψουν καὶ νὰ ἀφήτουν κατὶ τὸ μυστηριώδες καὶ τὸ ἀφανέρωτο. Καὶ ὁ ἐροσερὸς θαλασσινὸς ἀέρας περνοῦσε ἀπὸ ἀνάμεσά τους συρίζοντας ἀρμονικὰ, καὶ ἔμπαινε ζωογόνος στὸ ἄγριο κελί.

Κρότος ἐλαφριάς περπατησιᾶς ζύπνησε καὶ ἔδωκε ζωὴν στὸ ἄμορφο ριμμένο σῶμα τῆς αὐτοκράτειρας. Ἄνοιξε τὰ βλέφαρά τῆς καὶ ἡ ματιὰ τῆς ζωηρῆ διέτρεξε πάλι ἀσυνήθιστα σ' ὄλην τοὺς τὴν ἔκτασιν τοὺς ἄγριους τοίχους. Ἄλλ' αὐτοὶ ἀπαθεῖς πλέον στέκουνταν μνημεῖα ἄφωνα μυρίων βασάνων. Καὶ τότες γιὰ πρώτη φορά ἡ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, κρεμασμένη ἐκεῖ κάπου στοὺς τοίχους τράθηξε τὴ προσοχὴ τῆς. Τὸ σῶμα τῆς κινήθηκε σὲ σπασμούς καὶ ταπεινὴν τρεμουλιαστὴν βρέθηκε γονατισμένη μὲ πρός τὴν εἰκόνα. Ἡ ἄφατη ἀγαθότητα καὶ ὁ οἶκτος ποῦ ἐξέφραζε, τῆς περιέχοναν βάλσαμο στὴ ψυχὴ, καὶ σιγὰ σιγὰ ἡ ἡρεμία ἀπλωνότανε στὸ πρόσωπό τῆς, καὶ τὰ χεῖλια τῆς ἄρχισαν νὰ ψυθυρίζουν προσευχὴ καὶ ἀγάπης. Ἄλλὰ στὸ πνεῦμα τῆς μεγάλωνε μεγάλωνε ἡ λατρείας καὶ ἀγάπης. Ἄλλὰ στὸ τέλος ἄρχισε νὰ βλέπῃ εἰκόνα, καὶ ἡ ὄψις τῆς ἄλλαξε μορφή. Καὶ στὸ τέλος ἄρχισε νὰ βλέπῃ στὴ θέσιν τῆς Θεοτόκου ζωντανὴν ἄλλην εἰκόνα, εἰκόνα θεᾶς προστάτριας τῆς ὡμορφίᾳς. Καὶ ἀφηρημένη, σὲ τέλειαις ἐκστασις ἔξαρση, ἐκλιπαροῦσε τὴν θεάν, καὶ ζητοῦσε μὲ πάθος θεῖα βοήθεια γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἀλύπητα τοὺς ὄριστάς τῆς...

Κ. Μακρῆς

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΥΠΟ ΓΙΑΝΗ ΚΑΜΠΥΣΗ

Ο ΧΙΧ αιώνας. — Αρνόλδος Μπέκλιν. — Φράντζ Λέμπαχ. —
Μάξ Κλίγκερ. — Αδόλφος Μέντσελ. — Φράντζ Στούκ κ.λ.π.

Ο δέκατος ἔννατος αἰώνας εἶναι Γερμανικός. Τὸ ἄνοιγμά του ἀληθινὰ εὗρηκεν ἕναν κολοσσὸ ὄχι ἀπὸ τῆ Γερμανία, μὰ τίποτες δὲν προσθέτει οὔτε ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴν ἐπενέργειαν τοῦ αἰῶνα ὁ κολοσσὸς αὐτός, ποὺ στὸ τέλος ἡ Μοίρα ἔδειξε πὼς ἐκείνη τὸ περισσότερο τὸν ἔπαιξε. Ὁ ἀληθινὰ μεγάλος εἶνε ἐκεῖνος ποὺ κατισχύει. Πόλεμος ὄχι μόνον μὲ τὴν περίστασιν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ Μοίρα διενεργεῖται τριγύρω στῶν ἀτόμων καὶ στῶν ἔθνων τὴν πρόδο καὶ τὴ Ζωή. Ὁ νικητὴς τῆς περιστάσεως καὶ τῆς Μοίρας, ἐκεῖνος εἶναι ὁ μ ε γ ἄ λ ο ς. Καὶ κανένα ἄλλο κράτος δὲν ἐκράτησε τὴν περίστασιν καὶ τὴ μοίρα του τόσο σφιχτὰ δεμένους μὲ τὴν πρόδόν του, στὸν αἰῶνα ποὺ ἔκλεισε, πὰρεξ ἡ Γερμανία. Μὲ τὴ διαθήκην Φριδερίκου τοῦ Βου ἐβάδισε καὶ μὲ τὰ ἰδανικά του Γκαίτε ἐμεγάλωσε. Μέσα στὰ ἑκατὸ χρόνια αὐτὰ ὁ διηγετὴς καὶ πολὺμορφος ἀγῶνας τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος μὲ τόσῃ ἔντασιν καὶ μὲ τόσῃ ἀποτελεσματικότητι στὰ ἐδάφη τῆς Γερμανίας μόνον ἐπιτελέστηκε. Τὸ κληρονομικὸ τῶν ὑπερύψηλων ἰδανικῶν τοῦ 18ου αἰῶνα εἶταν βέβαια καὶ αὐτὸ Γερμανικόν. Ὁ Ἰμάνουελ Κάντ εἶδε τέσσαρα χρόνια καὶ ἀπὸ τὸν αἰῶνα μας, ὅμως ἡ σπορά του ἐχύθηκε τὸν περασμένον αἰῶνα. Καὶ ὁ Λέσσιγκ, τὸ μέλλον ἀνενίζοντας, τὸν περασμένον αἰῶνα ἄνοιξε τῆς βαθειᾶς σκέψεως τὴν πηγὴν. Τρεῖς δυνάμεις, τόσο ἰσχυρὲς καὶ τόσο διαφορετικῆς, τοῦ Κάντ, τοῦ Λέσσιγκ, τοῦ Φριδερίκου, ἐσμίξαν προεκτανθεῖσαι στοῦ μέλλοντος τὸ καθρέφτισμα: Τὸ μεγαλεῖο τῆς Γερμανίας! Καὶ ἡ δύναμις ἔτσι ἐμορφώθη μὲ τὴν ἔντασιν τῶν μυῶν, μὲ τὴν ἔντασιν τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν ἔντασιν τῆς ψυχῆς. Καὶ ὅταν ὁ αἰῶνας μας ἀνάτειλε, ἡ χαρὰ τῆς ἀντίκρουσε τὸ Ναπολέοντα, χυμογέλασε τὴν κούνια τοῦ Μπάξον, εὐφράνθη στοῦ Κολοκοτρώνη τὸ παράστημα, ἐπέσιμωσε στῆς Τζούλιας Κρόντενερ τοὺς δραματισμοὺς, κατένευσε στὸν Ἄνταμ, μὰ τὸν Γκαίτε προσφώνησε, μὰ τὸ Μπιετόβεν ἀγκάλιασε.

Ὅλες οἱ διακύμανσεις τοῦ πνευματικοῦ, ὅπως καὶ τοῦ σωματικοῦ ἀγῶνα, ποὺ ὁ αἰῶνας μας ἠθέλησε, ἡ Γερμανία τίς ἔδειξε. Καὶ ἡ Τέχνη, ποὺ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ χρόνου πάντα θὰ δεχθεῖ γιὰ νὰν τοῦ δ ἀρρήξει τὰ δεσμά, ἔτσι ἐκεῖ ὅλο τὸν κυματισμὸ τῶν ἰδεῶν, ἀπὸ τὰ ὑπερέραν παλάτια, ὡς τὰ δώματα τῆς στενοχώριας, ἄδραξεν. Καὶ ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ ποίησις καὶ ἡ μουσικὴ, παράλληλα πάντα μὲ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ μεταβολὴ ἐβάδιζαν. Προηγούνταν ναί, τὰ ἐξαιρετικὰ πνεύματα, ὁδηγοὶ τῆς Ζωῆς, καὶ ἡ μόρφωσις ποὺ ἐπιτελεῖσθαι, εἶταν ἡ ἀλληλεγγύη

τῶν ὁδηγούμενων καὶ ἡ πίστις τοὺς στοὺς ὁδηγοὺς τοὺς. Ἡ τέχνη στὸν δέκατον ἔννατον αἰῶνα δὲν θὰ εἶταν πλέον ἡ ἀπλόμορφη παρθένια τοῦ παρελθόντος. Ἀνικανοποίητος θὰ εἶναι ὁ Φάουστ καὶ μὲ τὴν ἀπόλαψιν ὅλων τῶν ἐκάστοτε γεννώμενων πόθων του. Θὰ βαρυνθῆται καὶ θὰ πελπιστεῖ ὁ ἀδύνατος Βέρτερος ἀπὸ τίς πλεχτάνες τῆς Μοίρας. Κάποιοι ἤχοι ἀνάκουστοι θὰ προβάλουν ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς Πλάσῃς στὰ ἀνυπέρβατα ὑπερβὰτὰ νάκουστοῦν. Ἡ μουσικὴ θὰ παραλάβει τὸν τελευταῖο στόνο ποὺ ἡ ποίησις θὰ ἐκφωνήσει. Καὶ ὅταν ἡ μουσικὴ πληρώσει τὰ σύμπαντα κάποιος γυρισμὸς θὰ ζητηθεῖ ἀπὸ τὴν ἀνευχάριστη πάντα αἴσθησιν, καὶ θὰ εἶναι ἡ αἰσθητοποίηση τῶν ἤχων. Καὶ μέσα ἀπὸ τὸ ἀναμάλιασμα τῆς προβληθείσης πεσιμιστικῆς καὶ ἀδύνατης φυσιολογίας, θὰ ξεπεταχθεῖ τέλος ὁ Τιτάνας ποὺ θὰ γυρμήσει τὰ δ ἡ θ ε ν καὶ θὰ πιστοποιήσει τὰ ὄ ν τ α. Τέτοια εἶναι ἡ Γερμανικὴ Τέχνη. Τέτοια ἐφανερώθηκε στὴν ποίησίν της. Τέτοια καὶ στὴ μουσικὴ της. Ἄλλοτες (*) ἔγραψα, πὼς αἰσθάνομαι ὁ πνευματικὸς ὀρίζοντας τῆς Γερμανίας νὰ εἶναι ὑπερπληρωμένος ἀπὸ ὅ,τι εἶταν νὰ εἰπωθεῖ στὸν αἰῶνα μας, νὰ διαπνέει κατὰ τὸν κορεσμὸν, ὅπως λένε οἱ χημικοὶ, στὴν ἀνάλησιν τῶν ἰδεῶν τοῦ πνεύματος καὶ θέσῃ γιὰ νέα δημιουργία νὰ μὴν ὑπάρχει. Τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἐκφράσεώς μου, ἄχ, τὴν αἰσθάνομαι καὶ τώρα πολὺ. Ἀγάπησα τὸν τρόπο τοῦ σημερινοῦ ὑπερέραν καὶ τὸν αἰσθάνομαι σὰ δευτέρῃ μου πατρίδα. Ἀνέγνωρη εἶναι ἡ θέλησις τοῦ μέλλοντος, τουλάχιστο γιὰ ἕναν ὅπως ἐγώ. Δὲν ἐπρολόγισα καταστροφὴ τῆς δημιουργίας καὶ ὄνειροπόλησα καὶ τότες μιὰ νέα μεγαλειότητα. ὦ, ναί, ἀνακουφίζομαι πάντα· μητέρα μου θὰ εἶναι καὶ θὰ μὲ τραβήξει στὰ ὑπερέραν παλάτια της, ὅποια καὶ ἂν εἶναι ἡ νέα μεγαλειότητα. Καὶ τὸ αἰσθημά μου αὐτὸ γιὰ τὸ ὑπερπλήρωμα τῆς γερμανικῆς μεγαλειότητος μου ἐγεννήθη ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὸ ἀπίστευτο ἀνέβασμα στοῦ παραπάνου τὰ ἐπίπεδα. Καὶ τοῦ λυρισμοῦ ἢ πνοῆς ποὺ διαπνεύσασα τὸ ὑπάρχον σήμερον, κατεβαίνει πλέον καὶ σὰν στερεὸ κατακάθεται κατὰ τὸ νόμον τοῦ κορεσμοῦ, μετὰ τὴν ποίησιν, μετὰ τὴ μουσικὴν, καταφύγιον καὶ ἀκμὴν ὑπέριστα τῆς τελευταίας εὗρηκε στὴ ζωγραφικὴν. Καὶ ἡ ζωγραφικὴ δὲν μποροῦσε στὸν αἰῶνα μας, πὰρεξ τῆς ἁοριστίας τὸ αἰσθημα νὰ ὑποβάλλει. Τὰ ὑπερβατικά φτερουγίσματα ἀπειτούν τὰ μουσικὰ σύμβολα γιὰ νὰ ἐκφραστοῦν· καὶ ἔτσι ἡ ζωγραφικὴ τῆς Γερμανίας ξεχώρισε· ἡ μεγαλειότητά της ἔχει στέμμα τῆ μουσικῆς συμφορῆς.

*

Ὁ Ἀρνόλδος Μπέκλιν εἶναι ὁ θεὸς τῆς ζωγραφικῆς τοῦ 19ου αἰῶνα. Γεννήθηκε στὸ Μπάξελ τῆς Ἑλβετίας στίς 16 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1827. Σήμερον εἶναι γέρον πὰ, προσβλημένος ἀπὸ ἡμιπληγίαν· μὰ ἡ δημιουργικὴ του μεγαλοφυΐα δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ ἡσυχάσει. Αὐτὸ τουλάχιστο ἐννοεῖ νὰ δειξῇ ἢ προσπάθειά του νὰ ἐφεύρει τὸ τιμὸν τοῦ ἀεροστάτου, ὅπου καταγίνεται κάτοχος ἄλλως τε τῆς μηχανικῆς ὅπως λέγοι

(*) Βλέπε περιοδικὸν «Ἡ Τέχνη», φυλλάδιον 3^ο σελ. 70.

τοῦ επαγγέλματος. Αιστάνομαι τὴν ἀδυναμία μου νὰ μιλήσω γιὰ τὸ Μπέκλιν καὶ μάλιστα σχεδὸν μονάχα μὲ τὴν ἀνάπλασιν τῶν ἐντυπώσεών μου. Θυμοῦμαι, πὼς μετὰ μελέτη τῶν κόσμων τοῦ Μπέκλιν, ὁ κόσμος ὁ δικός μας, ἡ φύσις ἡ γύρω μου, οἱ ἄνθρωποι, ὅλα μοῦ ἐφαίνονταν μικρά καὶ ἀσφυκτικά. Δὲν εἶναι τὸ ἀφύσικο, ποῦ ἐδημιούργησε, ἀλλὰ τὸ ὑπερφυσικό. Δὲν κατέχει μονότονα ἓνα μοτίβο, ἀλλ' ἄπειρα. Ὁ κόσμος τῶν τεράτων, ποῦ ἡ φαντασία τῶν αἰώνων ἐπλάσε καὶ ποῦ ὁ παρατηρητὴς δεδομένο πλέον στοιχεῖο κατέχει, γιὰ τὸ Μπέκλιν εἶναι ἀνεπαρκές. Νέες εἶνε οἱ μορφές τῶν οὐκῶν του τῶν ὄντων, ὅπως καὶ τῆς δικῆς του τῆς Φύσεως. «Das Mauthier sucht im Nebel seinen Weg» ὁ στίχος τοῦ Γκαίτε τοῦ ἐμπέει τὸν «Ἄγριο βραχότοπο» καὶ τὸ μουλάρι αὐτὸ ποῦ ζητεῖ στὴν ομίχλη τὸ δρόμο του, εἶναι τὸ φρικωδέστερο ζῶο ποῦ ἐμορφώθηκε, καίτοι μονάχα τὸ κεφάλι του, ἓνα στενὸ μακρότατο κεφάλι ξεπροβάλλει ἀπὸ τὸ βράχο, ψάχνοντας στὶς χαράδρες γιὰ τοὺς παλιούς νεοσσούς τοῦ Δράκοντα. Οἱ Πάνες, οἱ Φαῦνοι, οἱ Σάτυροι, οἱ Ἀμακρούδες, οἱ Σειρήνες, οἱ Νεράιδες, οἱ Τρίτωνες, οἱ Γοργόνες, κάθε ὄν ποῦ ἐπλάσθηκε στοὺς αἰῶνες καὶ παραδόθηκε μὲ μιὰν ὀρισιμένη μορφή, στὸν Μπέκλιν εἶναι νέον ὄν. Κ' εἶναι ὄν μὲ ὅλη τὴ φυσιολογικὴ ἀρμονία. Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ ποιὸς φυσιολόγος μεγάλος εἶπε τὸ μοναδικὸ ἐκεῖνο : «Ὁ κόσμος τοῦ Μπέκλιν εἶναι δικός του κόσμος, ἂν ὑπαρχε καὶ εἶχε ζωικὸ βασίλειο, τὰ ὄντα του μόνον ὅπως ὁ Μπέκλιν τὰ παρουσιάζει θὰ εἶταν. Στὸ «Παιχνίδι τῶν κυμάτων» ἀπὸ τίς θαυμαστότερες εἰκόνες του, καὶ ἀπὸ τίς ἐκφραστικώτερες μουσικὰς συμφωνίας ποῦ ποτὲς κατακύλησε τὸ κύμα, μέσα σὲ δυὸ υπερβατικὰ κύματα, ἔξη μορφὲς ξεβγαίνουν διάφορες, ἔξη τέρατα μεταρσιωτικὰ, ἓνας θλασσινὸς κένταυρος χάσκοντας στὸ πλέξιμο δυὸ νεραϊδῶν ἀπαράμιλλου σωματικοῦ κάλλους μὲ ψαρόψτερα στοὺς κόμπους τῶν ποδιῶν τους καὶ κάτω ἡ οἰκογένεια ἐνὸς τρίτωνα, αὐτὸς δηλαδὴ ἡ γυναίκα του, μιὰ γοργόνα ποῦ καὶ τὸ γυναικεῖο τῆς τμήμα καὶ τὸ ψαρικό εἶναι ἀπάνταστης σύλληψης, μὲ κοράλια στεφανωμέναι καὶ ἀνάμισά τους τὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ τους, ἓνα παράξενο μικτὸ κεφάλι ποῦ ἐκφράζει ὅλη τὴν εὐδαιμονία ὑδρόβιου ποῦ παίζει μὲ τὸ νερὸ, πλέχουν, αἰώνια πλέχουν. Καὶ τὸ σύμβολο κάθε παράστασης του ὑποβάλλεται μὲ τὴ μουσικὴ ἀορισιά τῆς ἰσχυρώτερης ἐντασης. Ὁ «Θάνατος» εἶναι ἓνας κυβαλλάρης ποῦ τρέχει σὰν τὸ Μαζέπα ὀρμητικὰ μέσα σὲνα χυνοπωριάτικο δάσος, καὶ ὅμως ὁ κυβαλλάρης αὐτὸς ποῦ μόνον τὰ ὀπίσθια του φαίνονται, στὸ τρέξιμό του παράγει ὅλη τὴν ἀόριστον ἐκείνη φρίκη, ποῦ μᾶς γεννάει τὸ φάσμα τοῦ θανάτου. Τὸ «Νησί τῶν νεκρῶν», ἀπὸ τίς ξεχωριστὲς του εἰκόνες, ἓνα νησάκι περιφραγμένο μὲ μαρμαρένιο τοῖχο ὅπου πυκνὰ κυπαρίσσια περικλείονται καὶ ὅπου μιὰ βαρκοῦλα τραβάει μὲ μιὰ λευκόπεπλη μορφή μέσα, ὅ,τι ἀποδίδει δὲν τὸ ἀπόδωσε ποτὲς οὔτε τὸ Requiem τοῦ Μόζαρτ. Καὶ τὰ μοτίβα του δὲν σταματοῦν οὔτε ὡς ἐδῶ. Ἡ «Pietà» εἶναι ἡ δαιμονιώτερη ἐκφραση τῆς λύπης τῆς Παναγίας, ποῦ πεσμένη ἀπάνου στὸν πεθασμένο γιὸ τῆς δὲν φανερώνει παρὰ τὸ χέρι τῆς μονάχα, γιὰτὶ ὁ μαντύας τῆς τὴ σκεπάζει ὁλότελα. Ἐτυχε νὰκούσω διάφορες ἐμπνεύσεις τοῦ «Staba mater», εἶδα

ἄπειρες «Pietà», ἀπὸ τὸ ὑπερκόσμιο καὶ ἀσύγκριτο ἄγαλμα τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου ὡς ἐκείνη τοῦ Στοῦκ νὰ πῶ, μ' ἄλ, τὸ αἰστάνομαι πὼς δὲν εἶναι τόλμη ποῦ λέγω πὼς μόνον ὁ Μπετόβεν ἄνοιξε ἔτσι τὸν οὐρανὸ, ὅπως ὁ Μπέκλιν ἀπάνου ἀπὸ τὸ νεκρὸ θεὸ καὶ τὴ νεκρόφανη τὴ μάνα του τὸν ἄνοιξε ... Ὅταν σὲ βρασ. μουσεῖο τοῦ Βερολίνου ἐστέκομουν ἀπέναντι τῆς «Pietà» δὲν εἶμουν πλέον ἐγὼ καὶ ὅταν ἔπρεπε νὰπομακρυνθῶ, πὼς τὸ θυμοῦμαι, κατὰβαλα ὅλη τὴ δύναμη τῆς θλησῆς μου γιὰ νὰν τὸ κατορθώσω. Ὁ χρωματισμός του, πλέον ἴσως ἀπὸ τὸ σχέδιο, εἶναι ὁλότελα μοναδικός. Τὰ κορμιά τῶν γυναικῶν του, ὅπως ξάφνου «Ἡ Ἀφροδίτη» δταν ἀποστέλλει τὸν ἔρωτα» ἔχουν τὸν Μπεκλινικό χρωματισμὸ, ποῦ στὴν ἀναλογία τὸν ἔχουν οἱ γυναίκες τοῦ Τιτιανῶ μόνον. Στὸ Βερολίνο βρίσκεται μιὰ εἰκόνα θαυμαστὴ τοῦ Μουρίλλου «Ὁ ἅγιος Ἀντώνιος τῆς Πάδουας μὲ τὸ Χριστὸ» ποῦ καταπλήσσει ὁ χρωματισμός τῆς καὶ ὅμως, μπρὸς καὶ σ' αὐτὴν ἐγὼ εἶπα : ἔχει κάτι τοῦ Μπέκλιν στὸ χρωματισμὸ ! Γιατὶ γιὰ τοὺς θεοὺς τῆς Τέχνης δὲν ὑπάρχει χρόνος καὶ τόπος : Um sie kein Ort noch weniger eine Zeit, ποῦ λέει ὁ Γκαίτε. Ὁ Μπέκλιν εἶναι ἓνας ποῦ ἐπῆρε τὸ κλειδὸ προνομιοῦχος, τὸ κλειδὸ ποῦ ἀνοίγει τὴν ἀνεγνωρὴ πόρτα τῆς περιοχῆς τῶν μητέρων. Εἶναι τὸ συμπλήρωμα τῆς Γερμανικῆς τριάδας, εἶναι ὁ σύντροφος τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Μπετόβεν, τῶν προωρισμένων νὰ χαρακτηρίσουν τὰ ὑπερέραν χαρακτηριστικὰ τοῦ 19ου αἰῶνα. Ἀλλὰ καὶ στὴν ἀπόλυτη σύγκριση, τὴν καθολικὴ μεταξὺ τῶν ζωγράφων τῶν αἰώνων, δὲν θὰ εὑρεῖ ἴσως κανένας τὸν ἀνώτερό του, καὶ μονάχα μὲ τὸ Μπέκλιν θὰ αἰστανθῆ τὴν ἴδια ὑπεργήνη συγκίνηση, ποῦ αἰστάνεται μὲ τὸν Τιτιανὸ καὶ τὸ Ραφαήλ καὶ τὸ Ρέμπραντ.

Ὁ Μπέκλιν ἐσοῦδασε στὸ Ντύσσελντορφ κἐταξίδεψε στὴ Γαλλία, στὸ Βέλγιο καὶ στὴ Ρώμη, μὴ κατορθώνοντας νὰ ἐνοηθῆ καθόλου. Στὸ Βάιμαρ, τὸ μοιραῖο τόπο τοῦ σηκώματος ὄλων τῶν μεγάλων πνευμάτων τοῦ αἰῶνα μας ὁ Μπέκλιν αἰστάνθηκε τοῦ ἡραιστείου του τὴν τρομερὴν ἐκρηξη. «Γιὰ τὸν Μπέκλιν, λέει ὁ κ. Φράντζ Μάισσερ, ὁ κόμης Ἀδόλφος Φριδερίκος φὸν Σάκ, ποῦ διάκρινε βαθύτατα τὰ ταλέντα καὶ μπορούσε νὰ κοιτάζει μέσα στοὺς δίσκους τῶν Ἡλιων. Αὐτὸς πρωτοαἰνέισε τὸν Μπέκλιν, ὅταν ὁ ἄλλος κόσμος ἀκόμα ἐθαμπώνονταν ἀπὸ τὸ φῶς του. Κι αὐτὸς ἀγέραζε γιὰ τὴ μοναδικὴ συλλογὴ του, τὴ σημερινὴ Schack-Galerie, τίς εἰκόνες τοῦ μισοπεριφρονοῦμένου Μπέκλιν. Αὐτὸς βέβαια τὸν ἀνάδειξε καὶ τὸν ἐπίβαλλε, ἔως ποῦ στὰ 1858 τὸν καλοῦν καθηγητὴ στὸ Βάιμαρ τῆς τοπιογραφίας στὴν ἀρτισύστατη σχολή. Ἀνάπτυξε σχέσεις ὁ Μπέκλιν μὲ τὰ διασημότερα πνεύματα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀπὸ τοὺς πρώτους θαυμαστὲς του εἶναι ὁ ποιητὴς Παῦλος Heyse. Ὁ Γοδοφρίδος Κέλλερ, ὁ μεγαλύτερος σύγχρονος μυθοστοριογράφος ἔγινε φίλος του στὴ Ζυρίχη. Καὶ στὸ Μπάξελ, ὅπου ὁ δαιμόνιος Νίτσε ἐκλήθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, ποιὸς ξέρει πόσες ὑπεργήνες ἰδέες νὰντάλαζε μαζί του. Ὁ Μπέκλιν φυσικὰ δὲν μπορούσε νὰ παραμείνει

καθηγητής ούτε στο Βάιμαρ και μετά δύο χρόνια παραιτήθηκε. Εγύρισε στην Έλβετία, ξανάρε στο Μόναχο, διάσπειρε παντού τῶν ὑπερκοσμίων τὰ ἰδανικά, ἐξύψωσε τὴν ἐπιθυμία, ἀποβάθυνε τὸνετρο καὶ τέλος καταστάλαξε στὴ Φλωρεντία, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ὅ,τι εἶπα γιὰ τὸ Μπέκλιν εἶναι ἐλάχιστο. Οἱ εἰκόνες ποὺ ἀνάφερα εἶνε ἓνα πολλοστημίριο τοῦ ὅλου ἔργου τῆς ἀνάφερας. Ἴσως οὔτε καὶ τίς καλλίτερες ἀνάφερα, καὶ ἂν ἐπρόσθετα ἀκόμα καὶ τὸν «Προμηθεὺς» του. Ἀπλὴν ἰδέα θέλω μόνον νὰ δῶσω τῆς ὑπερμεγάλους αὐτῆς μορφῆς τῶν χρόνων μας, χρόνων ὅπου ὁ Ἀμερικανισμὸς πνίγει τὰ ὑπερούσια ἰδανικά καὶ ὅπου ὁ Μπέκλιν θεὸς ἤρθε νὰ στηλώσει τὴ μικρὴ μειονότητα, ποὺ πεισματικὰ ἐννοεῖ νὰ ζήσει στοὺς κόσμους τῶν ὑπερπέραν ἰδανικῶν.

*

Μία στὴ Σὰν-γαλερί βλέπει κανεὶς καὶ τοῦ Φράντζ φὸν Λέμπαχ τὴν ἐξέλιξη, ἀφοῦτο φανερῶτατος ἀντίγραφος ἀριστουργήματα τοῦ παρελθόντος ὡς ποὺ ἐζωγράφισε τὸ «Βοσκόπουλο» καὶ τὸν «Tocador de la Reina» ὡς ποὺ κατασκεύαζε τὸν ἴδιο τὸ Σὰν. Ὁ Λέμπαχ εἶναι Βαβαρικὴ δόξα. Γεννήθηκε στὸ Σουμπενάουζεν στὶς 13 τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1836 ἀπὸ πατέρα ἀρχιτέκτονα καὶ στὴν ἀρχὴ θέλησε νὰκολουθήσει τὸ ἴδιο στάδιο τοῦ πατρὸς ἀλλὰ ὁ ζωγράφος καὶ καθηγητὴς Γκάγκερ στὸ Ἄουζμπουργκ, ὅπου ὁ Λέμπαχ ἐπῆγε νὰ σπουδάσει ἀρχιτεκτονικὴ, τοῦ διάκρινε τὴν ἐξαιρετικὴ κλίση καὶ τὸν παρακίνησε νὰ γίνεαι ζωγράφος. Σπούδασε στὴν Ἀκαδημία τοῦ Μονάχου καὶ ἀκολούθησε μαθήματα στὸ ἀτελιέ τοῦ Πιλότυ· μαζὺ του ταξίδεψε στὴ Ρώμη καὶ ὅταν ἤρθε (1858) στὸ Μόναχο ἐσυνδέθηκε στενότερα μὲ τὸ Μπέκλιν καὶ πῆγε μαζὶ του στὸ Βάιμαρ. Μὲ τὴν προστασία τοῦ κόμητα Σὰν γύρισε, ἀντιγράφοντας γιὰ τὴ γαλερί του, τὴν Ἰσπανία καὶ τὴν Ἰταλία. Ἐκτακτα πλέον μορφωμένος καὶ κάπως γνωστός πλέον ὁ Λέμπαχ ἐπιδόθηκε ἀποκλειστικὰ στὴν προσωπογραφία. Εἶναι ἀφάνταστη ἡ τελειότητα καὶ ἡ ἰδιοτυπία του. Ὁμολογῶ πῶς δὲν μποροῦσα πρὶν νὰ φαντασθῶ ἀπὸ τὴν προσωπογραφία τὴν ὑπέριστα συγκίνηση. Οἱ ἄριστοι προσωπογράφοι τῶν αἰώνων ὁ Βὰν Δάυκ (Dyck), ὁ Βελάσκεζ ζήτημα εἶναι ἂν ἀποδίδουν τὴν καλλιτεχνικὴ φρικίαση, ποὺ ἀπερνάει ἀπὸ τίς εἰκόνες τοῦ Λέμπαχ. Γιὰ μένα τουλάχιστο μόνον ὁ Τιτιανὸς καὶ ὁ Ρέμπραντ καὶ τίς προσωπογραφίες τους μοῦ ἔδωκαν παρόμοια μεταρσίωση. Ὁ Λέμπαχ σήμερα εἶναι πλουσιώτατος καὶ τιτλοῦχος, καὶ ἀληθινὴ μεγαλειότητα τοῦ Μονάχου. Ἄλλοτες *) ἐπερίγραψα τὸ ἀτελιέ του καὶ εἶπα τὴν κατάληξή μου. Ὅ,τι μοναδικὰ τοῦ ξεχωρίζει τὴν ὑπεροχὴ εἶναι ἡ ὑψίστη ψυχικὴ ἔκφραση στὴ μορφή. Τὰ πρόσωπα τοῦ Λέμπαχ εἶνε τὸ ξεσκέπασμα τῆς οὐσιαστικῆς ἀξίας τῶν εἰκονιζόμενων. Ὁ κοινὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ συνήθης καλλιτέχνης καὶ ὁ ἀντιγράφος ὁ πιστὸς τῆς φύσης δὲν μποροῦν νὰ εἰσχωρήσουν στὸ βάθος τῆς κρυμμένης ἰδέας. Νάντιγράφοι πιστὰ δὲν εἶναι τίποτε. Νὰ βλέπεις ὅ,τι οἱ ἄλλοι δὲν βλέπουν εἶναι ἡ Τέχνη, ὅ,τι

*) Βλέπε περιοδικὸν ἡ «Τέχνη» φυλλ. 2^ο σελ. 46.

οἱ ἄλλοι μποροῦν νὰ ἰδοῦν ἅμα ἐσὺ τοὺς τὸ δείξεις. Καὶ ὁ Λέμπαχ μ' ἀπλὸ κοίταγμα ἀνέτεμε τὸ πᾶν καὶ στὴ στιγμὴ τὸ ἀποτύπωσε στὸ μούτρο. Γιὰ τᾶλλα ἀδιαφορεῖ πολλὰ φορὲς τὸ χρῶμα τῶν εἰκόνων του δὲν φτάνει ὡς τᾶκρα· πολλὰ φορὲς τὰ χέρια εἶνε ἀπλὰ κουντοῦρες ἢ καὶ στέδιο. Μὰ τί σημαίνει; Ἐκπαγλὴ εἶναι περισσότερο ἢ εἰκόνα ἔτσι· γιὰ τὸ Λέμπαχ, δημιουργὸς καλεσμένος ἀποτυπώσει τὴν ἐγκεφαλικὴ ἔργασία τοῦ 19ου αἰῶνα, εἶναι ὁ ὑπέριστα ποιητὴς τῶν σύγχρονων ψυχικῶν διαθέσεων. Εἶναι ὅ,τι ὁ Δοστογιέφσκις στὴ φιλολογοία.

*

Ὁ Μὰξ Κλίγκερ ἀκόμα ἔχει αἰσθητικὴν ἐναντιότητα. Πολλοὶ, ἄλλως τε χωρὶς τὴ δασκαλικὴ πρόληψη, αἰσθητικοὶ διαβλέπουν στοιχεῖα ντεκατάνς στὸν Κλίγκερ. Ἐγὼ θυμοῦμαι, εἶναι ὁ καλλιτέχνης ποὺ ἐσυνείθησα. Δὲν τὸν ἐννοῦσα στὴν ἀρχὴ σχεδὸν καθόλου· σιγὰ μὲ δάμασε. Εἶμαι βέβαιος τὴν πῶς δὲν τὸν ἐννοῦν καὶ οἱ αἰσθητικοὶ ἀντίπαλοί του. Ὁ Κλίγκερ εἶναι ζωγράφος, χαράχτης καὶ γλύπτης· εἶναι καὶ συγγραφέας· ἔγραψε περισπούδαστο σύγραμμα ἡ «Ζωγραφικὴ καὶ ἡ Ἰστογραφία». Γεννήθηκε στὴ Λειψία στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1857 καὶ σπούδασε στὴν ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τίς εἰκόνες του μόνον τὴν «Pietà» στὴ γαλερί τῆς Δρέσδης ἔτυχε νὰ ἰδῶ καὶ ἀπὸ τὰγάλματά του μόνον τὴν «Κασάνδρα» καὶ τὴ «Σαλώμη» στὸ μουσεῖο τῆς Λειψίας. Ἀλήθεια ὅταν τὰ εἶδα εἶμουν πλέον κυριευμένος ἀπὸ τὸ χαραχτὴ Κλίγκερ καὶ ὅσο καὶ ἂν τὰ πρόσεξα, δὲν αἰστάνθηκα τὰ ὅσα αἰστάνομουν μὲ τίς μουσικὰς ἐκεῖνες σειρὰς τῶν χαραχτικῶν ἐμπνεύσεων του. Δὲν ξέρω ποῖα νὰ πρωτοαναφέρω καὶ σὲ ποῖα νὰ πρωτοσταθῶ. Στὸ «Θάνατος»; στὸ πρῶτο ἢ τὸ δεῦτερο του μέρος; ἀλλὰ ἡ «Brahms-Fantasia» ἐξεγείρεται μέσα μου. Ὁ Γιόζεφ Μπράμς ὁ διασημότερος σύγχρονος μουσικὸς τοῦ τῆν ἐνέπνευσε. Καὶ ὁ Κλίγκερ ἐσχέδιασε τὴ Fantasia, ὅπου χωρὶς ὑπερβολὴ τὰ μουσικὰ συναισθήματα ποὺ ἀποδίδει τραβοῦν ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἤχους ποὺ τὴν φανερόνουν. Καὶ δὲν μπορῶ νὰ μὴν ξεχωρίσω τὸ «Χορὸ» ἀπὸ τὴν Brahms-Fantasia, ὅπως δὲν μπορῶ νὰ μὴν σταματήσω ἰδιαίτερα στὴ «Μάνα καὶ τὸ παιδί» ἀπὸ τὸ Β^ο μέρος τοῦ «Θανάτου». Καὶ δὲν μπορῶ νὰ μὴν πῶ τὰ ὀνόματα κάνα τῶν συνθέσεων του ὁ «Πᾶν» τὸ «Βρῆσιμος ἐνὸς γαντιοῦ» ἢ «Ἐὐα καὶ τὸ μέλλον» τὰ «Ἰντερμνέντζα» ἢ «Μιά Ζωή» τὰ «Δράματα» οἱ «Σωτηρίες Ὀιδιῶν Θουμάτων» καὶ ἄλλων καὶ ἄλλων ἀκόμα. Ὁ Κλίγκερ εἶναι ξεχωριστὴ μορφή ὁλοτετα. Καὶ δὲν εἶναι οὔτε ζωγράφος, οὔτε γλύπτης, οὔτε συγγραφέας, οὔτε χαράχτης, εἶναι μ ο υ σ ι κ ὸ ς· εἶναι μουσικὸς σὲ περίοδο μάλιστα μουσικῆς παρακμῆς καὶ θὰ εἶταν ἡ ὑπέριστα κορυφὴ τῆς Τέχνης σήμερα, ἂν κατεῖχε σ' ἀνώτερο βαθμὸ καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀ π ὸ λ υ τ ο υ. Πυριλαμπῆς πάντα, ἀλλὰ πλανήτης τοῦ Μπεκλινακοῦ Ἡλίου.

*

Γιὰ τὸν Ἀδόλφο φὸν Μέντζελ ὑπαρχε κύκλος ποὺ ἐπωνόμαζε τὸν αἰῶνα μας μὲ τὸνομά του. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς ὁ Μέντζελ εἶναι μεγάλ-

λος ζωγράφος, με μικρά ιδανικά. Γεννήθηκε στο Μπρέσλαου στις 8 του Δεκεμβρίου του 1815 και στο κατάστημα του πατέρα του έμαθε τη λιθογραφία στην αρχή. Στο μουσείο του Βερολίνου υπάρχει διαμέρισμα για το Μέντσελ, όπου περιέχονται πέντε εικόνες του έλαιογραφικές σε καταπληχτική έντελεια εκτελέσιως. Τα θέματά του είνε από τη ζωή των Πρώσων βασιλέων παρμένα, όπως η «Στέψη του βασιληά Γουλιέλμου στο Καίνιξμπεργ στα 1861» ή «Αναχώρηση του ίδιου στην έκστρατεία στα 1870» ή η «Στρογγυλή τράπεζα του μεγάλου Φριδερίκου» και το «Κοντσέρτο του με φλόουτο στο παλάτι του Σάν Σούσι». Οι μορφές των ιστορικών προσώπων απάράλλαχτες κ' ή σύνθεσή τους—ή καθεμιά εικόνα με σειρά προσώπων—με πλήρη κατοχή κ' επίγνωση της τεχνικής. Αλλά έξοχότατη είναι ή εικόνα του οι «Νέοι Κύκλωπες» όπου περιγράφεται πιστότατα το έσωτερικόν ενός σιδηρουργείου στην Καίνιξυτε. Για όποιον έτυχε να διαβάσει το άριστούργημα του Άουπτριαν οι «Ανυφάνταδες», για όποιον έννοει τό σκοπό των έργων του διάσημου δραματικού, οι «Νέοι Κύκλωπες» θά φανούν ίσως σαν έτερόθαλη απήχησή τους. Κ' εξηγείται εύκολα τό πράγμα. Κ' οι δυο καλλιτέχνες είνε από τη Σιλεσία—ο Άουπτριαν γεννήθηκε στο Σάλτσμπρουκ—από τόν τόπο των εργαστηρίων και της ως τελευταία αδικόπαθης των εργατών κατάστασης, είνε από τήν πηγή του σοσιαλισμού ξεβγαλμένοι κ' ύποληθάνοντα βαφτισμένοι, και της Σιλεσίας παρουνιάζονται στ' άριστουργήματά τους οι καλλιτεχνικοί αντιπρόσωποι. Μεταξύ τους όμως ως τήν ώρα υπάρχει και μια διαφορά μεγάλη: ο Άουπτριαν είναι ο δυσμενής της κυβέρνησης καλλιτέχνης, ενώ ο Μέντσελ τιμάται με τήν προσωπική φιλία του αυτοκράτορα και τελευταία έγεινε φόν.

★

Ο ιδρυτής της Secession, ο καθηγητής Φράντζ Στούκ είναι νέος ακόμα. Γεννήθηκε στις 23 του Φλεβάρη του 1863 στο Τεττενθάις της Βαβαρίας. Ακολούθησε μαθήματα στην ακαδημία του Μονάχου και φτωχότατος έζωσε σχεδιάζοντας στα περιοδικά κ' ιδίως στα «Πετούμενα φύλλα». Η νεανική ζωή του, ένα είδος βοεμικής ζωής, ακόμα και τότε μολογιέται στο Μόναχο. Όρατος κ' εύτραφής άνθρωπος γιομάτος σφιγγος και καλλι εχνική ιδιοτροπία, όπου περνούσε προσέλυσε και κυρίως. Κι' εξαφνα ξέσπασε στη συνείδηση του καλλιτεχνικού κόσμου ως ένας από τους μεγάλους ζωγράφους. Έκθεσε μια σειρά παράξενων εικόνων στον Kunstverein, έμπνευσμένων από τους κόσμους του Μπέκλιν, όμως πολλά ύποσχόμενων για τό νεαρώτατο τότες Στούκ. Κ' ο Στούκ έγεινε ο άνθρωπος της ημέρας. Τριάντα μόλις χρονών εκλήθη καθηγητής και διδάσκαλος στην Ακαδημία. Κι' όταν επιχείρησε τό επαναστατικό κίνημα του χωρισμού κ' ίδρυσε με τόν Έξτερ(*) με τόν Ντίλλ και μ' άλλους τη Ζετσεσιόν, χτύπημα έναντίον της στενοκεφαλιάς των πα-

(*) Ο Έξτερ τελευταία αποχώρησε από τη Secession κ' έκθεσε πάλιν εικόνες του στο Glaspalast, άγνωστο γιατί.

λιών και των προφασέων, που τους απέκλεισε ολότελα, ο Στούκ είνταν πλέον ένδοξος. Η φήμη του κ' ή μόδα γύρο του τόν παρακολουθεί ακόμα και τείνει να υπερβεί τα όρια τα γερμανικά. Ο Στούκ δέν είναι, όπως ο Μπέκλιν, ο άτάραχος δημιουργός κόσμων χειλεισμένων στο πνεύμα του. Είναι ο καλλιτέχνης που δέν ξεχάνει και τόν συνανθρωπισμό του να πώ για τη δημιουργία ελάττωμα, που δυστυχώς θά παρατηρήσει κανείς και άλλους, όπως στον έξοχο και πρωτοτυπότατο σύγχρονο άγιογράφο, τό διάσημο Φρίτζ φόν Ούντε, ακόμα και στον ίδιο τό Λέμπαχ τελευταία. Όμως ο ψυχρός παρατηρητής, ο δζω από τήν κομματική μάλιστα διαμάχη, εγώ τέλος πάντων θέλω να ειπώ πως ο Στούκ είναι κατώτερος της τόσης άντάρας που του γίνεται. Ο Στούκ είναι ή φιλοδοξότερη δίψα που υπάρχει: ο Στούκ είναι κατώτερη δημιουργική μεγαλοφύα: ο Στούκ ήρθε κ' ύστερότερα από τό Μπέκλιν. Κι' ο Στούκ θέλει να διασπάσει τα υπερπληρωμένα όρια, για ναποχτήσει κι' αυτός προσωπιότητα. Αιστάνεται κ' έννοει, όπως κανείς τήν ύπεροχή του Μπέκλιν: παρόμοια ο Βάγνερ αιστάνονταν κ' έννοούσε τήν ύπεροχή του Μπετόβεν, όπως κανένας άλλος. (*) Κ' έτσι αρχίζει ή προσπάθεια που οδηγεί σιγά στη ντεκαντάνς. Ο Στούκ—τό φρονώ—είναι ντεκαντάν σε στοιχείο, όπως σχεδόν κι' όλοι στη Secession είνε ντεκαντάν. Όμως μέσα στη ρουτίνα των προφασέων που δέν έχει καν στοιχείο ανώτερης ή κι' απλώς τέχνης, ο Στούκ και τό κίνημά του στέκονται σα διαμαρτυρόμενοι Προμηθεΐς, αδιάφορο αν κατάγουν πάντα τό ούράνιο πυρ ή όχι. Ο Στούκ είναι και γλύπτης έξοχος. Στην περσινή έκθεση της Secession μπορούσε κανείς να παραβάλλει τήν εικόνα του ο «Σίσυφος» και τό άγαλματάκι του ο «Αθλητής» που έτυχε να έχουν τό ίδιο μοτίβο. Ο «Αθλητής» είχε τις υπερβολές της Τέχνης τις απαραίτητες: ο «Σίσυφος» είχε τις υπερβολές της προσπάθειας. Ίσως ο Στούκ να είναι μέγιστος γλύπτης και να μη φανερωθεί ποτές, πνιγόμενος στο πείσμα της ύπεροχής στη ζωγραφική. Όπως δήποτε είναι μορφή μπρός της που θά σταθεί πολύ πολύ ο παρατηρητής. Πολλές φορές υποβάλλει ισχυρώτατα και τό χρώμα του είναι υπέρτατη καλλιτεχνική απόλαψη. Κ' υπάρχουν εικόνες του πολλές, που κατόρθωσαν να διασπάσουν του χρόνου τήν άσφυχτική περιοχή.

★

Μπορεί να κλείσει τό μικρό σημείωμά μου πιά. Αλήθεια ούτε για τόν τοπειογράφο τό μάγο Χάνς Τόμα, ούτε για τό φόν Ούντε τό μοναδικό άγιογράφο, ούτε για τόν παράξενο Λουδοβίκο Έρτεριχ, ούτε για τόν Κόουλμπαχ, ούτε για τόν Κάρολο Άρτριαν, ούτε για τό Σάμπεργερ και τό Σκαρπίνα και τόσους άλλους διακρινόμενους μέσα στις χιλιάδες των ζώντων στη Γερμανία ζωγράφων, έμίλησα, αλλά οι κο-

(*) Η σύγκριση Στούκ και Βάγνερ να είναι τάχα για τό δεύτερο αδικία: Αλήθεια τήν κατάπληξη των Βαγερικών έργων δέν μου τήν έδωσε ποτές τόσο ο Στούκ. Όμως τήν τάση εγώ λογαριάζω: έπειτα πως μπορώ να προεξοφλήσω τό μέλλον καλλιτέχνη με τόσο όργασμό, και τόσο νέου ακόμα;

ρυφές ποῦ ἀνάφερα περικλειοῦν ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ζωγραφικῆς στὴν τελειότερή τους ἄνθιση.

Καὶ τὸ κλειῶ τὸ σημεῖμά μου—σημεῖωμα χωρὶς ἀξίωση, ἀφοῦ προσωπικῆς μόνον ἐντύπωσης ἀράθειασα, παρμένες ἀπὸ τῆς λίγης σημεῖωσες μου κι ἀπὸ τῆς πολλῆς, τῆς ἄπειρης ἀναμνήσεως μου. "Ω! Τί γλυκύτατες οἱ ὥρες, ποῦ βυθίζομενος στὴ φευγάτη μου ζωῆ, αἰστάνομαι νὰ ξαναζοῦσα μέσα στοὺς ὑπέρκωτους τῆς Γερμανικῆς ζωγραφικῆς!..

Μᾶης 1900

Γιάννης Α. Καμπύσης

ΑΠΟΛΟΓΟΙ

ΥΠΟ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΣΑΤΥΡΟΥ

Ἡ δὲ Ἀπολλωνία πλησίον ἐστὶ καὶ πρὸς αὐτὴ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος ἐκ χλοερᾶς νάπης καὶ λειμώνων ἀναδιδοῦς πυρρὸς πηγᾶς σποράδας ἐδελεχῶς ῥέοντος. Ἐνταῦθ' αἴσι κοιμώμενον ἄλωνα σάτυρον...

Πλουτάρχου (Βίος Σύλλα)

Στὴν Ἀπολλωνία γεννήθηκα. Ἐκεῖ πρωτοχάραξεν ἡ ζωῆ μου ἡ ἀγρία καὶ ἡ ἀκαμάτρα, καὶ ἡ λήθη καὶ ἡ δολοπλοκία μου ζωῆ καὶ ἡ ἄθρη.

Ὅλες οἱ πηγᾶς μου καθαροζωγράφισαν, κ' οἱ ἀντίλαλοι ὅλοι μου βροντοφώναζαν τὴν ἀσκήμια.

Σ' ἓνα τόπο σύλλογγο, στὸ Νεραϊδόσπηλο, πρωτοξέσπασεν ἡ ὄρμη μου. Τὴν πρώτη νύφην ἱερὴ ποῦ ἀπάντησα, χύθηκα γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσω ἀκόλαστα· καὶ ἦταν ἡ νύφη Φαέθουσα· καὶ ἦταν ἀδερφή μου ἡ Φαέθουσα. Καὶ ἤμουν ὁ καταραμένος ὄλων καὶ ὁ συχαμερός. Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλους με μίσησαν τὰ θεῖα τὰ γονικά μου. Καὶ οἱ θεοὶ ὅπου με τύχαιναν, ὑψωναν τὴ φτέρνα τους γιὰ νὰ με συντρίψουν. Καὶ τῶν βουνῶν οἱ ξωτικῆς καὶ τῶν νερῶν μ' ἔτρεμαν ἐμένα· καὶ καμμιὰ λαχτᾶρα πόθου, μήτε δόψα γνωριμιᾶς, δὲν παρᾶδερνε μέσα στὸν τρόμο τους. Κ' ἔφευγε ὁ κόσμος, μόλεμα, καὶ τὸν ἴσκιό μου.

Ἀλλοίμονό σου, ἄνθρωπε, ποῦ θὰ περνοῦσεν ἀπάνου σου τὸ φύσημά μου! Μιὰν ἀγριμιῶν κακοῦ ψυχῆ σου πύρωνα τὸ εἶναι σου. Καὶ τρισαλλοιά σου, Ἀμαδρυάδα, ποῦ, θέλοντας μὴ θέλοντας, θὰ σ' ἐσφιγγεν ἡ καταδασωμένη μου ἀγκαλιά! Ἡ παρθενία τῆς ἡ ἰσόθρη, μπαίγνιο τῶν

χειρῶν μου ξαδιάντροπο, σέρνονταν ὕστερα ξεσκίδι ἀνάμεσα' ἀπὸ τὰ πόδια μου, πόδια ἐνός τράγου! "Ω τὰ φιλιὰ μου τὰμολόγητα μεσ' ἀπὸ τὸ καμίνι τὸ στόμα μου!

Καὶ ἤμουν ὁ στουμπομύτης κι ὁ τραγοκέρατος με τὰ μεγάλα τοῦ ζωντόβολου ταυτιά· καὶ ὁ δειλιασμένος ἤμουνα ποῦ τρώμαζα· καὶ ἤμουν ὁ ὄνός με τὴ γοργάδα τοῦ ἀνέμου· καὶ ἤμουν ὁ πανάσχημος με τὴν οὐρὰ καὶ με τὴ σκέψη τῆς μαϊμούς.

Κ' εἶχα μιὰν ἀγάπη μόνο εὐγενική, κ' ἓνα μόνον ἀγνὸ πάθος. Ἐγαποῦσα τὰ γλυκολαλήματα. Σκάλιζα φλογέρες ἀπὸ τὰ πετροκάλυμα. Μέσα τους ζυπνοῦσα κάποιους ἤχους πρωτογενώριστους, κ' ἤμουνα γι' αὐτὸ περήφανος. Κ' ἔπινα τοῦ σταφυλίου τὸ αἶμα, καὶ μεθοῦσα με γλυκύτατα.

Μιὰ φορὰ, μεθυσμένος, βαθειὰ κοιμήθηκα. Πέρασαν ἀπὸ τὴ μονιά μου στρατιῶτες, ἀπὸ τὰ φουσαῖα κάποιου στρατηλάτη νικητῆ τρισακουσμένου. Ἀπὸ τόπους μακρυνούς διάβαιναν ἐκεῖθεν, σέρνοντας λαοὺς ἀρματωμένους. Ἔτσι κοιμισμένο ἀπὸ ἓναν ὕπνο δυσκολοξόπνητο, καθὼς με εἶδανε, ξαφνιάστηκαν οἱ στρατιῶτες. Νὰ ἤμουν ἄνθρωπος, ἀγρῆμι νὰ ἤμουν, νὰ ἤμουνα κάποιος θαίμενας; Καὶ οἱ πιὸ ἀπόκοτοι κῆρος με σίμωσαν κ' ἐγὼ δὲ σάλευα, πήρανε καὶ με σφιχτόδεσαν. Κ' ἔτσι ἀλησόδετο μ' ἐφέρανε μπροστὰ στὸ στρατηλάτη· εὐρημα ἀλογάριαστο, δυσκολοξεδιάλυτο μάντεμα. Καὶ καθὼς εἶχα μισοξυπνήσει, καὶ καλὰ καλὰ δὲν εἶχα ξεμεθύσει, φωνὴν ἔρριξα στριγγιά. Καὶ κανεὶς δὲν καταλάβαινε τί φωνὴ ἦταν, καὶ τί φώναζα.

Κ' ἔλεγεν ἓνας:

— Τάχα εἶν' ἄλογο, καὶ χλιμιντρίζεις;

Κ' ἔλεγεν ἄλλος:

— Τάχα τράγος, καὶ βελάζεις;

Καὶ ἡ φωνὴ μου φώναζε τοῦ ἀλόγου τὴν ὄρμη, τοῦ τράγου τὴν ἐπιθυμία. Καὶ ἦταν τὰ χλιμιντρίσματα καὶ τὰ βελάζματα πρωτάκουστα· καὶ ἦταν ἡ θωριά μου κάτι πιότερον ἀπὸ παράξενη. Καὶ στὸ τέλος μιὰ θρησκευτικὴ τρομάρα τὸν ἀντάρισε τὸ στρατὸ πέρα καὶ πέρα, ἀπὸ τὸν ὀπλίτη καὶ τὸν ἀρχηγό.

Καὶ στὸ λογισμό τοῦ στρατηλάτη φάνταζε σὰ δύναμη τῆς πλάσης μυστικῆς, σὰ στοιχειωμένος φύλακας ποιὸς ξέρει τίνος ὄσους ἱεροῦ, ποῦ θὰ ἦταν μεγάλη ἀστοχασία ἔτσι ἀλυσόδετο νὰ με κρατῆ. Καὶ πρόσταζε νὰ με ἀπολύσουν.

Γυρῶντας ξαναβρέθηκα στὸ σύλλογγο τόπο, στὸ Νεραϊδόσπηλο, ποῦ πρωτοξέσπασεν ἡ ὄρμη μου. Κ' ἐκεῖ εἶδα κάτι ποῦ ποτὲ δὲν εἶχα ξανα-

εἶδη. Εἶδα κάτι ἀλησμόνητο. Εἶδα κάτι ποῦ φύσηξε μιὰ νέα τρικυμία ἀπὸ ψυχὴ μέσα στὴν πρωτόγονη ἀνεμοζάλη, μέσα στὴ ζωὴ μου. Καὶ ἦταν ἀπάντεχο καὶ ἦταν ἀνεξήγητο! Καὶ εἶδα τὴν κόρη τῶν θεῶν τὴν ἀκριβογέννητη, εἶδα τὴν πυργορύλαχτη πεντάμορφη τοῦ κόσμου, εἶδα τὴν Ἥλιοκάμωτη, εἶδα τὴ Φωτιά! Μὲ ποιᾶς νεράϊδας κάλλη νὰ εἰπῶ πῶς μοιάζουν τὰ κάλλη της, χωρὶς νὰ τἀναγελάσω; Μὲ ποιᾶ Βάκχη Θυρσοφόρα νὰ ταιριάσω της τὴ μάνητα καὶ τὴν ὀργή, χωρὶς νὰ κατεθάσω τὰ τετράψηλα; Σὲ ποιᾶς Κυβέλης φοβερὴ χάρη νὰ δηλώσω τὴ χάρη της, χωρὶς νὰ τὴν ταπεινώσω; Ποιᾶς δύνამες καὶ ποιᾶς θεότητες νὰ φέρω γιὰ σημάδια της καὶ γιὰ στολίδια της; Ἡ Φωτιά! Ἡ Φωτιά!

Τὴν ἔκλειψεν ἀπὸ τὸν ἴδιον Ἥλιο, τὴν ἥλιοπυργορύλαχτη, τὴν ὥρα ποῦ τὴνε συργιάνιζε μέσα στὸ πύρινο τὸ ἄρμα τοῦ ὁ πατέρας, τὴν ἔκλειψεν ἕνας τιτάνας ὑπερύψηλος. Καὶ τώρα κοσμοταξιθεύοντας μ' ἐκείνη, ὁ κλέφτης κι ὁ δαμαστής, τὴν τριγύριζε σ' ὅλα τὰ βασίλεια, σ' ὅλα τὰ κατατόπια. Κι ὅπου περνοῦσε, ξαναπλάθονταν οἱ κόσμοι, καὶ ἦταν τὰ πλάσματα ὠραιότερα, σὰν ἀπὸ πνεῦμα γιομισμένα καθαρότερα.

Κι ὄντας πρωτεύειδά της τὸ ξανάδομα ἀπὸ τῆς γῆς τὰ ἔγκατα, κ' ὕστερα τὸ φειδολιγισμά της τὸ τεράστιο κ' ὕστερα τὸν ὑψωμά της τὸν ὑπέρλαμπρο, σὰν Ἄφροδίτης ἀγέλαστης καὶ πιὸ θεϊκῆς γέννηση, γροί- κησα μέσα μου ὅλη τὴν ὀρμὴ τὴν ἀβάσταχη νὰ μὲ τραβάη πρὸς ἐκείνη μὲ τὰ χέρια ὀλάνοιχτα σ' ἕνα θεύτρελον ἀγκάλιασμα. Καὶ τὴνε σφιχταγκάλιασα τὴ Φωτιά θρασύτατα κι' ἀπίθωσα τὰ χεῖλη μου στὰ χεῖλη της γιὰ νὰ τὴν πῶ μ' ἕνα φιλὶ μου ἀχόρταγο.

Ἐμένα! ὠμέ! καὶ τρισωμέ! ὦ ρούφημα τῆς Λάμιας! ὦ πόνεμα! ὦ κακό! ὦ κόλασμα τοῦ Ἄδη! Κάτι μὲ δάγκασεν ὀλόπικρο· κάτι σκληρότερο μ' ἔφαγε· κάτι μὲ πέθανε. ὦ! τὸ μαῦρο στόμα καὶ τὰ ἔρμα χέρια μου! ὦ πόνος, ὦ πόνος, ὦ καημός!

Ἐφυγα σὰ νὰ μὲ κυνηγοῦσαν Ἐρινύες· ἔτρεξα σὰ νὰ μὲ ζῶναν Ἄρ- πυιες. Καὶ τάραικα καὶ πληγῶσα μὲ τὶς φωνές καὶ μὲ τοὺς γόους μου, ὄθε κι' ἂν εἰδιόθηκα, τοὺς ἀντίλαλους τὰ περίγυρα· κ' οἱ γόοι μου κ' οἱ φωνές μου χύθησαν εἰς τὶς πολιτείες τὶς πολύκοσμες σὰν τρικυμίες χει- μωνιάτικες καὶ σὰ στοιχείων χαλασμοί. Καὶ μῆτε οἱ αὐγινές ὄροσοστα- λίδες, μῆτε τὰ νεράκια ἀπὸ τὶς ἤσυχες πηγές, μῆτε ποτάμια, μῆτε ὠκεανοί, μπορούσανε τὴ φλόγα μου νὰ σβύσουν· τίποτε δὲ μπαλσάμωνε τὴν πληγὴ μου. Καὶ ὡς καὶ οἱ νουφύλες μὲ λυπήθησαν ποῦ πρῶτα μ' ἔφευγαν σὰν κατὶ ἀκόμητο. Καὶ τ' ἀμπέλια τὰ ροδοστάφυλα δὲν τὴν ἔσθωναν τὴ δίψα μου. Καὶ περπάτησα ἀπὸ γῆ σὲ γῆ, δὲν ξέρω ποῦ, δὲν ξέρω πῶς· καὶ σὲ βουνὰ σκαρφάλωσα καὶ σὲ κάμπους πλανήθηκα, καὶ

μὲ εἶδανε διαβατάρη χῶρες καὶ στεριές καὶ σαχάρες, ἀπὸ τὶς Ἄπολ- λωνίας τῆς πατρίδας μου τὶς πικροδάφνες, ὡς τὴν καταχνιὰ τῶν Κι- μερίων.

Ὅμως μὲ τὸν πόνο μου τὸν ἀνιστόριστο, ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ ἄγγιξα μὲ τὸ στόμα μου τὰ ὑλοῦφαντο κορμί σου, ὦ τῶν Ἄφροδιτῶν ἢ Ἄφρο- δίτη ἐσύ, τοῦ αἱμοθόρου ἢ αἱμοθόρα, φύσηξε μιὰ νέα τρικυμία ἀπὸ ψυχὴ μέσα στὴν πρωτόγονη ἀνεμοζάλη, μέσα στὴ ζωὴ μου· κάτι ὠραιότερο, σὰν ἀπὸ πνεῦμα γιομισμένο καθαρότερο. Κι ἀπὸ τότε τὸ κρασί μεθῶν- τας με μοῦ ἔφερεν κάποτε καὶ πότε ὄνειρατα ὑπερφάνταστα σὰ νάτανε σταλμένα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο γιὰ χάρη μου. Γιὰ τὰ τραγούδια μου δὲ μοῦ ἔφτανε ἡ φλογέρα μου, καὶ σὰ φυσοῦσα τὴν ψυχὴ μου μὲς' στὰ σπλάχνα της, τρικύμιζεν ὁ ἦχος τὸν ἀέρα ὀλόγυρα καὶ πέρα, καὶ ξά- φνιζε· γιὰτ' εἶχε μέσα του ἄμαθα καὶ πολυλόγητα παράπονα, καὶ εἶχε ἁρμονίες ξένες καὶ πολὺ πλατεῖες γιὰ νὰ χωρέσουνε στὴ φυλακὴ του. Καὶ ἡ φλογέρα ράγιζε στὰ χέρια μου.

Κ' ἐκεῖ ποῦ ἀκόμα ὁ στομφομύτης ἤμουνα καὶ ὁ τραγοκέρατος μὲ τὰ μεγάλα τοῦ ζωντόβολου ταῦτιά, ὁ λάγνος, ὁ ἀκαμάτης, ὁ ἀσκημο- πρόσωπος, ἀγάλια ἀγάλια καταλάβαινα πῶς ἤμουν ἄλλος, ἄλλος, ἄλλος!

Καὶ νοερά μιᾶς ἄλλης φωτιᾶς ἀγκάλιαζα τὸν κύκλο καὶ φιλοῦσα τὴν ἀθάνατην εἶδη καὶ ἦταν ἡ Φωτιά ἡ σοφία. Κι ὅσο πονοῦσα τόσο καὶ διψοῦσα ἀπὸ τὴ δίψα της. Κ' ἤθελα νὰ τὰ γνωρίσω τόρα ὅλα τοῦ κό- σμου τὰ γραφτὰ κι ὅλα τοῦ Σύμπαντος νὰ ψάλω τᾶγραφα. Καὶ γύ- ρενα δασκάλους καὶ συντόχαινα προφήτες, κ' ἡμίθεους ἄκουα καὶ σφρά- γιζαν μέσα μου μ' ἔφτασφράγιστα σφραγίσματα ρήματα θεϊκὰ καὶ ἀπό- κρυφα. Κ' ἔμαθ' ἀπὸ τὸν Ὀρφέα τὰ μυστήρια τῆς γῆς καὶ τούρανου, καὶ ὁ Λίνος μοῦ δασκάλεψε τῆς ἁρμονίας τοὺς νόμους. Καὶ στὴ σπηλιὰ τοῦ Κένταυρου ποῦ ἀνάθρεψε τὸν Ἀχιλλεῖα κρῆτήσα ἀπὸ τὸ μελίρροο τὸ στόμα του πολυθαύμαστες ἱστορίες τῶν πρωτόπλαστων καιρῶν. Καὶ τὸν τιτάνα Προμηθεῖα, τὸ μεγάλου κλέφτη καὶ γεννήτορα, ἀγνάντεψα στὸν Καύκασο καρφωμένο· καὶ παραμόνευα τὴν ὥρα ποῦ τότε λύτρωσε ὁ Ἀλκίδης· καὶ τὸ λυτρωτὴ τὸν ξεπερνοῦσε στὸ ἀνάστημα καὶ στὴν ἀναλαμπή· καὶ ἡ προφητεία χύνονταν ἀπὸ τὰ μάτια, ἀπὸ τὸ μέτωπο καὶ ἀπὸ τὰ χεῖλη του, πολὺθος νερὸ ἀφροστέφανον ἀπὸ μαῦρες τρισθα- θες πηγές.

Καὶ δὲν εἶμαι γιὰ νὰ μὲ καλοτυχίσης· καὶ δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ μακάριος. Καὶ δὲν ἔκλεισεν ἀκόμα τῆς Φωτιᾶς τὸ λάθωμα· κ' ἕνα λάθωμα βα- θύτερο—δὲν μπορῶ νὰ εἰπῶ τί λογῆς εἶνε κι ἀπὸ ποῦ μὲ χτύπησε— χάσκει καὶ ἀφορμίζει στάδουτα τῶν ἀδύτων μου. ὦ ἡ συμφορὰ τῆς συμφο-

ρᾶς ποῦ ζωὴ τῆ λένει!

Τέτοια κατάρτα τῆς ζωῆς ἀπάνου στὰ χεῖλη μου τρεμοσάλευε μιὰ μέρα ποῦ εἶχα ξεχαστῆ κι ἀποκοιμήθην· σὲ μιᾶς λάκας τὸν ἴσκιον στὴν Ἀπολλωνία τὴν πατρίδα μου. Καὶ ξαναδιάβηκεν ἐκεῖθε ὁ ἴδιος ὁ στρατηλάτης νικητῆς λαῶν καὶ βασιλιάδων, ὁ ἀνίκητος, δεσπότης πιά τοῦ κόσμου καὶ αὐτοκράτορας. Καὶ μ' ἐγνάντεψε, καὶ πρόσταξε νὰ μ' ἀλυσσοδέσουν πάλι, καὶ μ' ἔφεραν μπροστά του, καὶ πρὸς ἐμένα μίλησε πιὸ ἀπόκοτα, καὶ πιὸ στοχαστικά :

«Σὲ γνῶρισα, εἶσαι τὸ στοιχειὸ ποῦ χλιμίντριζες, ἄλογο, καὶ, τράγος, βέλαζες. Χρησιμὸς δυσκολοξήγητος φαντάστηκα πῶς δείχνουταν πίσω ἀπὸ τὰ ζωϊκά σου τὰ ξεφωνητά, ποῦ γύρευε νὰ μᾶς πῆ τὰ ὅσα γίνονται ἐκεῖθεν ἀπὸ τῆ ζωῆ. Παράλυσέ μου ἡ βούληση μπροστά σου, καὶ γιὰ νὰ μὴ γονατίσω μπροστά σου, πρόσταξα καὶ σ' ἀπόλυσαν.

»Τώρα θαρρῶ πῶς δὲ σὲ τρέμω. Στὸ μέτωπό σου ἀπάνου βλέπω νὰ σαλεύη τὸ ἀντιφέγγισμα ὑπερκόσμιου φωτός. Πότε γδύθηκες τάγριμι, πότε ἀρνήθηκες τὸν ἄνθρωπο, πότε κοίταξες νὰ ὑφάνης μιὰ στολὴ ἀπὸ γνέματα ποῦ εἶν' ἀπὸ κιθέρα καὶ ἀπὸ μουσική; Πότε γίνηκες σοφὸς καὶ προφήτης; Ἀπὸ τοῦ θεοῦ τῆ φύση μόνον ἡ γαλήνη λείπει σου καὶ ἡ χαρὰ. Καὶ δὲν ξέρω γιὰ τοῦτο κι' ἂν δὲν εἶσαι πιὸ θεῖος καὶ ἀπὸ κείνους. Ἦθελα νὰ σὲ ρωτήσω τώρα· χῶρες πάτησα, σκλάβωσα λαούς· ζωὴς θέρισα. Σὲ ὀλόχρυση βάρκα ἕνα ποτάμι πέρασα· καὶ τὸ ποτάμι ἦτανε ἀπὸ αἷμα.

»Ἡ Νίκη φύτρωσε φτερά στοὺς ὤμους τῆς μόνο γιὰ νὰ μ' ἀνεβάσῃ ἀπάνου στὰ φτερά τῆς ὡς τὰ σύγνεφα. Καὶ ψὲς λάγγεψε ἡ καρδιά μου στὴν ὄψη μιᾶς σιμμένης ἀγριοβιολέτας ποῦ τὴν πάτησε περῶντας τοῦ ἀλόγου μου τὸ πέταλο. Κάποτε καὶ πότε δάκρυα πλημμυρίζουνε τὰ μάτια μου· δάκρυα ἐρωτεμένου δεκοχτῶ χρονῶν ποῦ διακονεῖ ἕνα χαμόγελο ἀπὸ τὴν πρώτη ἀγάπη του. Μιὰ μελαγχολία μὲ τρώει ἀνεμνήνευτη. Κάτι μὲ πλακώνει. Διψῶ κάποιος εὐτυχίας τὸ ὄροσόνερο. Σάτυρε, πὲς μου· ποῖα εἶνε ἡ πιὸ μεγάλη εὐτυχία τοῦ θνητοῦ;»

Καὶ τοῦ ἀποκρίθηκα :

— Δέσποτα, μιὰ μεγάλη εὐτυχία ξέρω ἐγώ : Νὰ μὴν ἔχουμε γεννεθῆ! Κ' ὕστερ' ἀπὸ αὐτὰ ξέρω καὶ μιὰ ἄλλη ἀκόμα εὐτυχία : Νὰ πεθάνουμε, τὸ γληγορώτερο!

Κι ὁ δεσπότης τίποτε δὲ μοῦ ἀποκρίθηκεν· ἔπεσε σὲ βαθεῖα συλλογὴ καὶ ὅταν ξαναγύρισε στὸν ἑαυτὸ του, ἔμεινε πάλι ἀμίλητος. Καὶ πρόσταξε μονάχα νὰ μὲ λύσουν, καὶ νὰ μ' ἀπολύσουν.

Κι ἄφαντος ἔγεινε σὲ λίγο, σέρνοντας ἀσκέρια καὶ ἄρματα.

Κ' ἐγὼ βαρεῖα συλλογισμένος ἀκούμπησα στὸν κορμὸ τῆς λεύκας· κ' ἡ λεύκα ἔβρεχεν ἀπάνου μου τὴν ἀργυρῆ λαμποβολή τῆς, καὶ κάθε φύλλο τῆς ποῦ σάλευεν ἦτανε καὶ μιὰ ὥραφα γλῶσσα ποῦ ψιθύριζε. Κ' ἕνας κάματος μὲ σύντριψε, καὶ μιὰ νάρκη μὲ συνεπῆρε. Στὴ φλογέρα μου ἀπόμεινε τ' ἀχειλί μου σὰ λιθομένο· κ' ἕνα μακρὸ τραγοῦδι κοσμογονικὸ, μὲλις ἔκαμε, ν' ἀρχίσῃ ξεψύχισεν ἐκεῖ σὰ στεναζᾶ. Καὶ σείστηκαν ἀντίκρου μου τὰ φυλλοκλάδια τοῦ πυκνεροῦ θαμνότοπου, καὶ φάνηκε μπροστά μου ἕνας νέος ἄνθρωπος.

Ἦταν ὠριοπρόσωπος, κ' ἔδειχνε νεώτερος· μὰ ἡ συλλογὴ στάναστημά του τετράπλωνε γεροντικὸ μεγαλεῖο. Ἄνετη φορεσιὰ καὶ ἀστόλιστη συνόδευε τὴν ἀρχοντιὰ τοῦ κορμιοῦ· στὸ πλατὺ ἀκρογιάλι τοῦ μετώπου μιὰ ρίχνονταν, μιὰ μάκρηναν ἐκεῖθεν τὰ κύματα μαλλιά· χύνονταν ἀπὸ τὰ μάτια του τῆς δέησης ἡ γλύκα ταιριασμένη μὲ τῆς προσταγῆς τῆ δύναμη.

Κρατοῦσε σμίλη· καὶ στᾶλλο χέρι σάλευε κομμάτι μιᾶν οὐσία ἀδούλευτη. Καὶ στᾶθηκε μπροστά μου καὶ μοῦ μίλησε παρακαλεστικά καὶ βασιλικά μοῦ μίλησε :

«Εἶμαι ὁ Ἀθηναῖος πλάστης· ἀπάνου στὸ μάρμαρο καὶ στὸ μέταλλον ἀπάνου σκαλίζω θεοτικὰ ὠμορφιά μὲ ὅ,τι κι ἂν κατέχη πιὸ ἐρωτόχαρο καὶ πιὸ γοητευτικὸ τὸ κάλλος τοῦ ἀνθρώπου. Κ' ὕστερ' ἀπὸ τὸ Φειδία κι ἀπὸ τὸν Πολύκλειτο ἔσωσα νὰ πιάσω τὴ δυσκολόπιαστη χάρη, ποῦ στέκεται στὸ ἀπάνου σκαλοπάτι, καὶ νὰ μαγέψω. Εἶμ' ἐκεῖνος ποῦ θρόνισα στὴν Ἡλιδα τὸν Ἐρμῆ ἐξείσιο, ποῦ πέρα ὡς πέρα στοὺς Κνιδιώτες ἄναψα μιὰ φλόγα ἐρωτικὴ μὲ τὴ γυμνὴ Ἀφροδίτη μου. Ἐγὼ εἶμ' ἐκεῖνος ποῦ ἀποθέωσα τὴ Φρόνη, κ' ἔδοσα τοῦ Ἐρωτα χρυσὰ πρωτόφαντα φτερά. Αἰδωνέας ἐγὼ ξανάπαζα τὴν Περσεφόνη, καὶ στὸ χάλκωμα τὴ σκλάβωσα· κ' ἔβγαλα τὸν Ἀπόλλωνα μὲ παρθενιὰ καινούρια.

»Τώρα σὰ νὰ ὀρέγουμαι νὰ πλάσω κάτι, ὄχι λαμπερώτερον ἀπὸ τὸ Χρυσοκόμη, κάτι πιὸ πονητικὸ, κάτι εὐωδιαστὸ, ποῦ νὰ μὴν τῶχη ἡ λαμπυράδα του. Κάτι πιὸ διπρόσωπο, καὶ πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ νόημα ποῦ κλεῖ τῶν ταρταρωμένων ἡ βασίλισσα. Ἐνα νέον Ἐρωτα ζωντανέμένο μὲ ὄλων τῶν Πλατῶνων τίς πνοὴς ἀπὸ τοὺς κόσμους τῶν ἀγάλαστων ἰδεῶν. Πλάσμα ἡδονικώτερο κι ἀπὸ τὴ Φρόνη. Μιὰ θεότητα ποῦ νὰ εἶνε μιὰ Ἀφροδίτη ὅλη ἀπὸ οὐρανό. Κ' ἕναν Ἐρμῆ ποῦ νὰ πιστέψης πῶς φίλησε τὴ Σφιγγα, κι' ἀπόμεινε στὰ χεῖλια του μιᾶν ἄχνα ἀπὸ τὸ ἄλαλο καὶ ἀβασίλευτο χαμόγελο. Κ' ἤθελα νὰ πλάσω μιὰ ὠμορφιά πέρα ἀπὸ τὴ γαλήνη τῶν ἀθάνατων, ἐκεῖθε κι' ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὸ παράδραμα· μιὰ παρθενιὰ καινούρια συνθεμένη ἀπὸ ὅλες τίς φλόγες, κι

ἀπό τις σοφίες θλεις, ἀπ' ὅλα τὰ πάθη κι ἀπό τὰναθεματίσματα ψυχῆς ποῦ βρίσκεται σέ μιάν ἄκοπη προσπάθεια νὰ σηκωθῆ, νὰ σηκωθῆ, ἀνάεργη, ν' ἀνταμωθῆ μὲ τὸ χαμένο της γαμπρὸ, καὶ δὲν τὸ κατορθώνει. Μιὰ παρθενιαὶ καὶ μιὰ εὐτυχία καὶ μιάν ἀνάπαψη καινούρια, σὰ μιάν ἡπειρο ἀπὸ σεισμούς κοσμοχαλαστάδες. Γιὰ τοῦτο ἤρθα σ' ἐσένα. Γιὰτί ἐσὺ ὠραῖος εἶσαι ἀπὸ τὴν ὠραιότη ποῦ ὀνειρεύομαι, ὦ Σάτυρε!

Καὶ τὰποκρίθηκα ἡμερα:

«Τράβα τὸ δρόμο σου, ἄνθρωπε! Κι ἂν κόλλησε τὸ ἀχόρταγο τὰ χεῖλι μου στὸ στόμα ἀπάνου τῆς Φωτιᾶς, κι ἂν φύσηξε μιὰ νέα τρικυμία ἀπὸ ψυχὴ μέσα στὴν πρωτόγονη ἀνεμοζάλη τῆς ζωῆς μου, κι' ἔνα λάθωμα βαθύτερο ἀπὸ τότε χάσκει κι ἀφορμίζει στάδουτα τῶν ἀδύτων μου, κι' ἂν βασιανίξῃ με ὀλοένα τῆς ὑπάρξεως τὸ κρῖμα καὶ τὰνάθεμα, μήπως δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ πινάσκημος; μήπως δὲν εἶμαι ὁ Σάτυρος ποῦ θλεις οἱ πηγές μου καθαροζωγραφίζουνε, κ' οἱ ἀντίλαλοι ὅλοι μου βροντοφονάζουν τὴν ἀσκήμια;»

Κι ἀκολούθησεν ἐκεῖνος.

«Τέντωσε ταυτιά σου στῶν ἀντίλαλων τὰ λόγια, στύλωσε τὰ μάτια στὸν καθρέφτη τῆς πηγῆς. Ὁραῖος εἶσαι, ὦ Σάτυρε, ἀπὸ τὴν ὠραιότη ποῦ ὀνειρεύομαι. Ἄσπεσε στὰ πόδια σου νὰ τὴν πιῶ μὲ τὰ μάτια μου τὴν ὀμορφιά σου, μήπως καὶ μπορέσω ὕστερα νὰ δείξω μιάν ἀντιλιάδα τῆς στὸν ἴσκιο ἀπάνου τοῦ ὀνείρου μου τοῦ μαρμαρογραμμένου».

Καὶ τότε τέντωσα ταυτιά καὶ στύλωσα τὰ μάτια, κι ἄκουσα γύρω μου ὕμνους, κ' ἦταν οἱ ὕμνοι πρὸς ἐμὲ τὸν πανώριο: κ' ἔσκυφα πρὸς τὰ ὀλοήσυχα νερά, κ' εἶδα στὰ βᾶθη τῆς μιὰ ζωγραφιᾶ νὰ λάμπη καὶ ἦταν ἡ ζωγραφιᾶ ἀπ' ὅ,τι κρύβει ὁ Ἔρωτας κι ἀπ' ὅ,τι δείχνει ὁ Ἴμερος κι ἀπ' ὅ,τι χύνει ὁ Ὀνειρος πρὸς διαλεχτὸ καὶ πρὸς λαγαρισμένο, γλύκα, μελαγχολία, μουσική, μυστήριον! Κι ἀκόμα νὰ πιστέψω ὅε μπορῶ πῶς εἶμ' ἐγὼ ἡ ζωγραφιᾶ ἐκείνη!

Κωδῆς Παλαμᾶς



ΓΥΝΑΙΚΕΙΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΑ

ΥΠΟ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΚΑ ΚΑΛΛΙΟΠΗ ΚΕΧΑΓΙΑ

Τὴ εὐμορφον, ἀλήθειαι, τὸ σημερινόν μας πορτραῖτο, καὶ τί κρῖμα νάνηχη... εἰς τὸ παρελθόν! Ἡ εἰκὼν, τὴν ὅποιαν βλέπετε, ἐλήφθη ἀπὸ παλαιὰν φωτογρα-

φίαν, ἀπὸ μιάν φωτογραφίαν τοῦ 1880, ὅταν ἡ Κα Καλλιόπη Κεχαγιᾶ ἦτο ἀκόμη Διευθύντρια τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ζαππεῖου. Ἡ τότε περικαλλῆς Κυρία εἶνε σήμερον γυνὴ μεσήλιξ, μὲ λευκὴν σχεδὸν κόμην, μόλις διασώζουσα τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς ὠραιότητος, ἀλλ' ἔχουσα εἰς ἀποζημίωσιν ὅλην ἐκείνην τὴν ἐμβριθεῖαν τῆς μορφῆς καὶ τὴν σοβρότητα τῆς ἐκφράσεως καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ ὅποια ἐκ πρώτης ὄψεως σὲ κάμνει νὰ ἐννοήσῃ, καὶ χωρὶς νὰ γνωρίζῃς τὸνομά της, ὅτι εὐρίσκεισαι ἐνώπιον γυναικὸς σοφῆς καὶ διακεκριμένης. Δὲν ἤξεύρω ἂν ἡ Κα Κεχαγιᾶ, ἐν τῇ ἐμφύτῳ φιλαρεσκείᾳ τοῦ φύλου της—καὶ παντὸς φύλου, ὑποθέτω,—προτιμᾷ νὰ ἐμφανισθῆ ὅπως ἐμφανίζεται· τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι δὲν εἶχε φωτογραφίαν της νεωτέραν, (δηλαδὴ πρεσβυτέραν), καὶ αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, ὡς Ἐπόπτις τῶν Σχολείων τῆς Φιλελευθερικῆς Ἐταιρείας, ἀπὸ πρώϊας μέχρις γυκτὸς φροντίζουσα διὰ τοὺς ἄλλους, δὲν εἶχε κειρὸν νὰ φροντίσῃ, διὰ τὸν ἑαυτὸν της, καὶ οὐτε φωτογραφίαν χάριν τοῦ ἄρθρου τούτου νὰ κάμῃ, οὐτε βιογραφικὰς πληροφορίας νὰ δώσῃ. Τὸ λέγω, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ τοῦτο ὡς ἐλάχιστον τεκμήριον τοῦ ζήλου, μὲ τὸν ὅποιον εἶνε ἀφωσιωμένη εἰς τὸ ὑψηλὸν της ἔργον.

Διὰ τοῦτο, ἂν μ' ἐρωτήσετε, δὲν ἤξεύρω νὰ σᾶς εἶπω οὐτε ποῦ οὐτε πότε ἐγενήθη ἡ Κα Καλλιόπη Κεχαγιᾶ. Κάποτε μοῦ εἶπαν τὴν πατριδα της· ἀλλὰ τὴν στιγμήν αὐτὴν εἰς τὴν ἄπιστον μνήμην μου εἰπὲν ὅποιος μάρνανται σοφὴν διὰ ρίζαν...» Ἐπὶ τέλους αὐτὸ δὲν μας ἐνδιαφέρει σήμερον· μεθαύριον ἡ ἱστορία ἄς κάμῃ καλά. Καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῆς Κας Κεχαγιᾶ θὰ μείνῃ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Ἑλλάδι γυναικείας δράσεως, οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν. Γυνὴ ἀληθῶς πεπαιδευμένη, πνεῦμα ἐξόχως ἀνεπτυγμένον, συγγραφεὺς γλαφυρὰ, ὀμιλήτρια εὐγλωττος, ἄνθρωπος δράσεως καὶ ἐνεργείας μεγάλης, δύναμις συγκεντρωτικὴ πρώτης τάξεως, ἀφιε-



Καλλιόπη Κεχαγιᾶ

ρώθη ολοφύχως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνίδος γυναικός, διδάξασα, παιδαγωγήσασα, ἀναδείξασα παιδαγωγούς, καὶ, ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐπίσης καθὼς καὶ ἐν τῷ σχολείῳ, πολυειδῶς χειραγωγήσασα τὰς ὁμοφύλους εἰς ἔργα ἀνάταξια τοῦ προορισμοῦ των. Τὸ ὄνομα τῆς Κας Κεχαγιᾶ εἶνε ἤδη πασίγνωστον ἀπὸ τὸν Ἑλληνισμὸν, ἀμφιβάλλω δὲ ἂν ὑπάρχη ἄλλη γυνή, ἡ ὁποία νὰ χαίρῃ ἀπὸ ἐτῶν μεγαλύτεραν φήμην σοφῆς. Ἡ φήμη αὕτη ἐκ τῆς δούλης Ἑλλάδος ἐφθασεν εἰς τὴν ἐλευθέραν καὶ μάλιστα προηγήθη τῆς Κας Κεχαγιᾶ. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ἀφίξιν τῆς εἰς Ἀθήνας, ἀνηγγέθη διὰ τῶν ἐφημερίδων ὅτι θὰ ὁμιλήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τοῦ Παρνασσίου. Καὶ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην προσῆλθε τόσος κόσμος, ἡ αἴθουσα τοῦ Συλλόγου ἐπληρώθη τόσον ἀσφυκτικῶς, ὥστε πρὸς ἀποφυγὴν δυστυχημάτων, τὸ ἀνάγνωσμα ἐδέησε νὰναθληθῆ. Νομίζω ὅτι καὶ ὁ πλέον δημοφιλῆς ἐκ τῶν ὁμιλητῶν θὰ ἤδύτο τοιαύτην τιμὴν.

Ἐσχάτως ἤκουσα τὴν Καν Κεχαγιᾶ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, νὰ ὁμιλῇ ἐνώπιον πολλῶν κυριῶν καὶ ὀλίγων κυρίων, περὶ μετατροπῆς καὶ βελτιώσεως τοῦ γυναικείου ἐνδύματος. Τὴν βλέπω ἀκόμη καὶ τὴν ἀκούω ἐπὶ τοῦ ἀμβωνοειδοῦς ἐκείνου βήματος, μὲ μικρὸν πιλίδιον, χωρὶς σημειώσεις, χωρὶς ποτήρι μὲ νερὸν, ὀκλιούσαν ἐκ τοῦ προχείρου καὶ ἀδιάστως, μὲ συμπαθῆ ὑπόβραχον φωνὴν καὶ μὲ μετρημένας χειρονομίας. Μοῦ ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ φυσικὴ καὶ ἀπρόσκοπος ἐκείνη εὐγλωττία, ὁ ἤρεμος, ὁ ἀπλοῦς, ὁ οἰκεῖος καὶ καθευτὸ διαλεκτικὸς ἐκείνος τόνος, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον αὐτοσχεδίαζε τὰς προτάσεις τῆς τὰς βραχείας, τὰ χαριτωμένα ἀνέκδοτα τὰ ὁποῖα παρενέβαλλε μὲ τέχνην ὡς ἐπιχειρήματα, συνεχίζουσα πάλιν τὸν λόγον καὶ μεθοδικῶς προχωροῦσα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος. Ἡξευρε νὰ εἶνε τερπνὴ συγγρόνωσις καὶ πειστικὴ. Ὑποθέτω ὅτι σπανίως οἱ παρόντες κύριοι παρεκολούθησαν θέμα ξένον πρὸς αὐτοὺς μὲ τόσον ὀλίγον κόπον. Ἄλλως τε ἡ Κα Κεχαγιᾶ ἐφάνη μετριοπαθεστάτη εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀρχαίου ἐνδύματος, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν, καὶ μὲ τὴν φυσικὴν τῆς εὐθυκρίσιαν καὶ συντηρητικότητά, ἀπέφυγε τὸν σκόπελον τοῦ γελοίου. Ἐδήλωσεν ἀπεριφράστως ὅτι ἡ ἐπιστροφή των ἐπὶ Περικλέους συρμῶν εἶνε καθαρὰ οὐτοπία· ἀλλ' αὐτὸ δὲν τὴν ἠμπόδισε νὰ κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἀναμορφώσεως τοῦ γυναικείου ἐνδύματος κατὰ τρόπον συμφωνότερον πρὸς πρὸς τὸ κλίμα, τὰ ἦθη καὶ τὴν καλαισθησίαν τοῦ τόπου μας. Ὑπεστήριξεν ὅτι αἱ κυρίαι, αἱ ἐνδύμεναι μόναι των, μὲ τὸ γούστον τὸ ἰδικὸν των, αἱ μὴ ἀκολουθοῦσαι δουλικῶς τὰς ἐφημερίδας τῶν συρμῶν, ἐκείναι ἐνδύονται κομψότερον. Ὑπενθύμισεν ὅτι τὸ ἔνδυμα, ὡς καὶ ἀπολύτως ἀτομικόν, εἶνε μία ἐκδήλωσις τῆς ψυχῆς τοῦ φέροντος, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι «διὰ νὰ βελτιώσουν αἱ Ἑλληνίδες τὸ ἔνδυμά των, πρέπει πρῶτον νὰ βελτιώσουν ἑαυτάς». Εἰς τὸ τέλος συνδύασε τὸ ζήτημα μὲ τὸ τῆς ἐμψυχώσεως τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, καὶ κατέδειξεν εἰς τὰς κυρίας πόσον εἶχον συμφέρον νὰ φαίνωνται καὶ κατὰ τοῦτο φιλοπάτριδες.

Ἄλλ' ἡ κυρία Κεχαγιᾶ δὲν εἶνε ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι περιορίζονται εἰς λόγους. Εἰργάσθη ὅσον ὀλίγη ὑπὲρ τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας, προπάντων τῆς γυναικείας, οἱ δὲ Σύλλογοι τῶν Κυριῶν, τῶν ὁποίων προΐσταται καὶ εἰς τοὺς ὁποίους πρωταγωνιστεῖ ἀκαταπόνητος, Σύλλογοι εὐεργετικοὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, δὲν ἐπέδωξαν μόνον τὴν ἐνάσκησιν τῆς ἀμέσου φιλανθρωπίας, ἀλλὰ καὶ μιᾶς ἄλλης ἐμμεσώτερας καὶ ἀληθεστερας, διὰ τῆς παροχῆς ἐργασίας εἰς τὰς γυναῖκας, διὰ τῆς

προαγωγῆς, τῆς βελτιώσεως, τοῦ διαφημισμοῦ, τῆς ὑποστηρίξεως ἐν γένει τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς.

Ἐν τῶν ἔργων, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ Κα Κεχαγιᾶ ἔχει ὄλον τὸ δικαίωμα νὰ καυχᾶται, εἶνε τὸ Ἀβερῶφειον Ἐφηβείον. Ἦτο τότε διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου τοῦ Συλλόγου τῶν Κυριῶν καὶ Πρόεδρος τῆς ἐν Χριστῷ Ἀδελφότητος. Εἰς τὴν Ἀδελφότητα ταύτην ἀνετέθη ἡ χρησιμοποίησις τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἀβέρωφ καὶ ἡ ἴδρυσις τῶν φυλακῶν τῶν Ἐφήβων. Ἡ Πρόεδρος εἰργάσθη ὁμολογουμένως ὅσον οὐδεμία ἴσως τῶν Κυριῶν τῆς Ἀδελφότητος, συνδυάζουσα ἰκανότητα, ζῆλον καὶ καλῶς ἐννοουμένην φιλοδοξίαν· ὅτε δὲ, κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1897, ἐτελείωσε τὸ Ἐφηβείον καὶ παρεδόθη εἰς τὸ Κράτος τὸ τέλειον, τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἴδρυμα, τὸ μετὰ τῆς μεριμνῆς διαρρυθμισθὲν διὰ νὰ καθιστᾷ ἀληθῆ σωφρονιστικὴν τὴν ἐν αὐτῷ διαμονὴν τῶν νεαρῶν καταδικῶν καὶ νὰ τοὺς ἀποδίδῃ κατόπιν εἰς τὴν κοινωνίαν ἀγαθοῦς ἀνθρώπους καὶ καλοῦς τεχνίτας,—ἡ Κα Κεχαγιᾶ ἐδέχθη δικαίως τὴν μεγαλύτεραν μερίδα ἐπαίνων καὶ συγχαρητηρίων.

Ἡ κ. Κεχαγιᾶ ἐργάζεται ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν κ. Παρρέν,—τῆς ὁποίας ἐξητάσαμεν ἄλλοτε τὴν δρᾶσιν,—ἀλλὰ δὲν συνεργάζεται. Εἶνε περιέργων ὅτι αἱ δύο αὗται γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν δύο δυνάμεις τοῦ παρ' ἡμῖν γυναικείου κόσμου, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ νὰ ἐργασθοῦν ἀπὸ κοινοῦ. Ἀκολουθοῦν καὶ αἱ δύο τὸν αὐτὸν δρόμον καὶ ἐπιδιώκουν τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ἀλλὰ καθεμία χωριστὰ, καθεμία μὲ τὸν ἰδικὸν τῆς κύκλον. Θεωροῦνται, καὶ ἴσως εἶνε κατὰ βάθος, ἀντίζηλοι. Δὲν ἠξεύρω, ἢ μᾶλλον δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω ποῖα ἀπὸ τὰς δύο πταίει, ποῖα εἶνε ἡ ἀσυμβίβαστος. Ἴσως νὰ μὴ πταίῃ καὶ καμμία ἴσως διὰ νὰ γίνῃ καὶ τι καλὸν, χρειάζεται πάντοτε νὰ ὑπάρχῃ συμπολίτευσις καὶ ἀντιπολίτευσις ἴσως ἡ συγγέντωσις καὶ συνεννόησις ὄλων τῶν παρ' ἡμῖν Κυριῶν ὑπὸ μίαν ἀρχὴν εἶνε φύσει ἀδύνατος καὶ ὑπὸ τινά ἔποψιν ὄχι ὠφέλιμος. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι καὶ οὕτως ἐργάζονται ὅσον δὲν θὰ ἐζήτηι τις περισσότερον, καὶ ὅτι εἰς τὰς ἰδέας, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν Ἰδέαν νὰ δὲν διαφωνοῦν ριζικῶς. Λέγουσιν ὅτι ἡ κ. Κεχαγιᾶ δὲν συμμερίζεται τὰς περὶ χειραφεσίας ἰδέας τῆς κ. Παρρέν καὶ ὅτι ὑπάρχουν ἢ ὑπῆρξαν γυναικεῖα δημοσιογραφικὰ ὄργανα, συντασσόμενα ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς πρώτης, μὲ πρόγραμμα διαφοροτικὸν τοῦ τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Κυριῶν». Ἄς τὸ λέγουσιν, δὲν τὸ πιστεύω. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη, τί ἄλλο εἴμποροῦ, νὰ ἐπιδιώκουν ἀπὸ τὴν βελτίωσιν τῆς ἐλληνίδος γυναικός; Καὶ ὁ σκοπὸς οὗτος πῶς ἄλλως δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ, εἰμὴ διὰ τῆς συνετῆς καὶ μετριοπαθοῦς χειραφετήσεως, τὴν ὁποίαν κηρύττει ἡ κ. Παρρέν;

Γρηγόριος Ξενοπούλος

